

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra etiky, psychologie a charitativní práce

Bakalářská práce

SENIOŘI JAKO OBĚTI DOMÁCÍHO NÁSILÍ

Vedoucí práce: doc. PhDr. David Urban, Ph.D.

Autor práce: Marie Novotná

Studijní obor: Sociální a charitativní práce, kombinovaná forma studia

Ročník: čtvrtý

2019

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské (diplomové) práce, a to v nezkrácené podobě (v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Teologickou fakultou) elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích

.....

Marie Novotná

Poděkování

Na tomto místě bych z celého srdce ráda poděkovala své milující rodině. Za nesmírnou podporu a trpělivost, jaké se mi dostávalo během studia. Za důvěru a především pomoc, která přišla v posledních dnech a jíž jsem byla zahrnuta.

OBSAH

Úvod	6
1 Senior.....	8
1.1 Stárnutí a stáří	8
1.2 Stárnutí.....	9
1.3 Stáří.....	10
1.4 Pohled na seniory očima společnosti	11
1.5 Ageismus	12
1.6 Důstojnost seniora, pohled na lidskou důstojnost v historickém kontextu.....	13
2 Domácí násilí na seniorech	13
2.1 Vymezení pojmu domácí násilí	14
2.2 Definice domácí násilí	16
2.3 Subjekty domácího násilí.....	17
2.3.1 Oběť domácího násilí	18
2.3.2 Pachatel.....	21
2.3.3 Stockholmský syndrom	21
2.4 Formy domácího násilí	22
2.4.1 Fyzické násilí.....	22
2.4.2 Psychické násilí	23
2.4.3 Ekonomické násilí	24
2.4.4 Sexuální násilí	24
2.4.5 Sociální násilí	24
2.5 Znaky domácího násilí.....	25
2.6 Spirála domácího násilí.....	26
2.7 Příčiny domácího násilí	28
2.8 Důsledky domácího násilí.....	29
2.9 Syndrom EAN (Elder abuse and neglect).....	29
2.10 Bariéry bránící seniorům v oznámení domácího násilí	30

3	Formy aktuálně dostupné pomoci při řešení domácího násilí	31
3.1	Represivní forma pomoci.....	31
3.1.1	Policie České republiky	31
3.1.2	Městská/obecní policie	32
3.2	Právní forma pomoci	32
3.2.1	Institut vykázaní	33
3.2.2	Intervenční centra	34
3.2.3	Telefonické krizové linky.....	34
3.2.4	Další organizace a služby pomáhající seniorům, kteří jsou oběti domácího násilí	35
4	Prevence	37
5	Návrhy dalších možných řešení domácího násilí.....	38
	Závěr	39
	Použitá literatura:	41
	Seznam příloh	44
	Přílohy.....	45
	Abstrakt.....	50
	Abstract.....	50

ÚVOD

Násilí je součástí našeho každodenního života. Každý z nás jeho jistou formu minimálně jednou za svůj život zažil. To, zda dané jednání vůbec jako násilí vnímáme, velmi závisí na hodnotovém postoji každého z nás.

V dřívějších dobách bylo běžné, že co se děje doma, za zavřenými dveřmi, mělo by tam také zůstat. Tomu ostatně odpovídá ono známé rčení, „*co se doma uvaří, to se doma taky sní*“. Podstatou bylo, se do ničeho nevměšovat. Tento fakt poukazuje na skutečnost, že násilí není problémem výhradně dnešní a poněkud neosobní doby.

Již ale existují podpůrné instituce (policie, zákonná opatření, intervenční centra), dávající obětem poměrně velké šance na to zamezit násilí.

Téma domácího násilí jsem zvolila především proto, že ačkoli se o této problematice v posledních letech hovoří o poznání více, senioři jsou stále opomíjeni.

Dalším důvodem, proč jsem volila toto téma, je, že bych se problematice domácího násilí chtěla věnovat po ukončení studia.

Obecně se domácí násilí stává fenoménem. I díky legislativním úpravám, umožňujícím oběti lépe chránit. Objevuje se stále více organizací, které se zaměřují nejen na oběti, ale pracují i s pachateli, případně s celým rodinným systémem.

Pozornost odborníků byla nejdříve směřována na ženy a děti, jež byly nejčastějšími oběťmi. Postupem času se ale pohled stále více soustředí i na muže a seniory.

Vzhledem k faktu, že do současné doby stále nepřibylo více nových poznatků, týkajících se této problematiky, zabývá se má práce především připomenutím dosavadních informací, ale i jejich prohloubením právě v souvislosti se seniory.

I přesto, že z nejrůznějších statistik zcela jasně vyplývá, že oběťmi domácího násilí jsou v převážné většině ženy, s ohledem na specifčnost tématu se odkláním od dělení v rámci pohlaví.

Cílem práce je především poukázat na závažnost problematiky domácího násilí na seniorech a to na základě aktuálně dostupných teoretických poznatků. Na příčiny

tohoto násilného jednání s následnými důsledky, z něj plynoucích. Dalším cílem je návrh možných řešení, vedoucích ke zlepšení situace v rámci domácího násilí.

Bakalářská práce má pět samostatných částí. V první z nich se zaměřuji na seniory jako takové. Na to, co stárí a stárnutí znamená, jaké změny v této fázi života člověka potkávají, a jak se ke stárí staví naše současná společnost. Toto vymezení je podstatné pro následné lepší pochopení problematiky v celkovém kontextu.

Druhá část je věnována samotné problematice týrání. Vymezuji zde, co je domácí násilí a přináším nejčastěji skloňované definice. Dále sleduje zúčastněné osoby a nahlíží na oběť i pachatele. Specifikuje jednotlivé formy, znaky a příčiny domácího násilí, ale i bariéry, bránící v aktivním řešení nastalé situace. V krátkosti se zastavím také u syndromu EAN (syndrom týraného a zanedbávaného seniora), jež je v souvislosti se seniory v posledních letech velmi často skloňován, včetně ageismu.

Ve třetí části nahlížím na aktuální dostupné formy pomoci, zejména represivní, ale i další, jež jsou v současnosti k dispozici.

Čtvrtá část je zaměřena na prevenci a to ve všech jejích fázích. V poslední, páté části práce, se pak zabývám nástiněm návrhů dalších možných řešení.

1 SENIOR

V současné době neexistuje jednoznačná definice toho, od kolika let je vhodné oslovovat dotyčnou osobu jako seniora. I pohledy samotné společnosti na to, kdo vlastně již seniorem je, se poměrně různí a to i s ohledem na samotný jeho věk. Mnohdy vyvstává otázka, jak takovou osobu oslovit, a to především u žen.

1.1 Stárnutí a stáří

Stárnutí je přirozený proces, ke kterému dříve nebo později dospěje každý živý tvor. Má své pozitivní i negativní stránky a vždy s sebou nese nová poznání, zkušenosti, ale také mnohá úskalí, k jejichž zvládnutí je postupem času zapotřebí pomoci druhé osoby. Často se u lidí můžeme setkat s rozparem panujícím mezi stářím *kalendářním* (chronologický věk) a stářím *biologickým* (zdatnost a odolnost organismu vůči nejrůznějším vlivům). Kalendářní stáří je vázáno zejména na dovršení určitého věku. Rozdíly mezi kalendářním a biologickým věkem mohou být podmíněné též z části environmentálními faktory, jako je například chudá strava, či špatná hygiena. Zdravý životní styl obecně přispívá k prodloužení střední délky života člověka. Je potřeba mít ale na paměti i fakt, že každý člověk je do značné míry velmi individuální osobnost.¹

Změny, kterými prochází člověk v závislosti na zvyšujícím se věku, jsou shrnuté v tab. 1 (str. 46).²

V souvislosti se změnami dochází často k jejich kombinaci. Zhoršení fyzické stránky se logicky odrazí na duševním rozpoložení a chování. Senior se pak může cítit nejistě a raději se izoluje, čímž se stává zranitelnějším. Okolí na tyto změny může velmi často reagovat tvrzením, že „je to věkem“, které má podtext „s tím se už nedá nic dělat“. Zranitelnost může být způsobena i ztrátou blízkého. Pichaud k tomu uvádí, že ztráta a jistá, následná zranitelnost, se netýká výhradně seniorů, ale všech, bez ohledu na věk. Tyto ztráty však umožňují určitý osobní růst, díky kterému se dál vyvíjíme.³

V posledních letech se zvyšuje průměrná délka života a přibývá tak více starších lidí. Celkové posouvání věkové hranice potvrzuje i Hrozenská a uvádí jako příklad změnu ve vnímání toho, kdo je starý člověk. Počátkem 19. století za něj byl považován

¹ ONDRUŠOVÁ, Jiřina. *Stáří a smysl života*. Praha: Karolinum, 2011, s. 16-17

² HROZENSKÁ, Martina a Dagmar DVOŘÁČKOVÁ. *Sociální péče o seniory*. Praha: Grada, 2013, s. 31

³ PICHAUD, Clément a Isabelle THAREAU. *Soužití se staršími lidmi: praktické informace pro ty, kdo doma pečují o staré lidi, i pro sociální a zdravotnické pracovníky*. Přeložil Abigail KOZLÍKOVÁ. Praha: Portál, 1998, s. 26

teprve čtyřicátník. Toto autorka přisuzuje zejména změnám v sociální, tělesné i duševní oblasti člověka, potažmo i změnám, odehrávajících se v rámci celé společnosti.⁴

V každé ze životních etap lze nalézt jiný pohled na to, co znamená stárnout. Pro malé dítě stárnutí představuje růst, teenager v něm zase vidí možnost být konečně dospělý, smět řídit motorku, postavit se na vlastní nohy. To potvrzuje i Pichaud a doplňuje, že v další fázi našeho života, tedy v té dospělé, již není představa o tom, co znamená stárnout tak jednoznačná. Naopak jsou tyto představy poněkud zmatené. Uvědomujeme si, že už nejsme tím dvacetiletým, bezstarostným člověkem. Začínáme chápat, že se stárnutím jsou spojené určité duševní i tělesné změny, kterých se logicky obáváme, protože pro nás představují cosi neznámého. Naopak je na otázku, co znamená stárnout a být starý, velice překvapivý pohled samotných seniorů. Ti sdělili, že na věku vlastně až tak nezáleží, zvláště, má-li člověk stále své zájmy a koníčky.⁵

Je to hezký příklad toho, jak máme v určité fázi svého života ze stárnutí strach, který je mnohdy tak velký, až se podvědomě začneme bránit a předstíráme, že stáří neexistuje. Snažíme se ho vytěsnit ze svého života, jak jen je to možné. Přehlízíme staré lidi a obecně tomu pak také odpovídá náš celkový postoj ke stáří vůbec. Haškovcová k tomu uvádí, že takováto ochranná pozice, již zaujmeme, nám odpírá šanci se s problematikou stáří jakkoli vyrovnat a vnitřně ji zpracovat.⁶

1.2 Stárnutí

„Jde o proces individuální, který probíhá se značnou interindividuální variabilitou (každý stárneme „svým tempem“) danou nejen různou genetickou výbavou, ale také různými životními podmínkami, interakcemi s prostředím, odlišným zdravotním stavem i životním způsobem.“⁷

Podle Ondrušové je *„stárnutí celoživotní biologický proces, který je neodvratný a na jehož konci je stáří“⁸*. Proces stárnutí se týká všeobecně celé lidské populace. Jedná se o situace, které lidstvo nikdy v historii zatím nemuselo čelit. Faktem ale je, že

⁴ HROZENSKÁ, Martina a Dagmar DVOŘÁČKOVÁ. *Sociální péče o seniory*. Praha: Grada, 2013, s.12

⁵ PICHAUD, Clément a Isabelle THAREAU. *Soužití se staršími lidmi: praktické informace pro ty, kdo doma pečují o staré lidi, i pro sociální a zdravotnické pracovníky*. Přeložil Abigail KOZLÍKOVÁ. Praha: Portál, 1998, s. 21

⁶ HAŠKOVCOVÁ, Helena. *Fenomén stáří*. Vyd. 2., podstatně přeprac. a dopl. Praha: Havlíček Brain Team, 2010, s. 9

⁷ KALVACH, Zdeněk. *Úvod do gerontologie a geriatrie: integrovaný text pro interdisciplinární studium*. Praha: Karolinum, 1997, s.33

⁸ ONDRUŠOVÁ, Jiřina. *Stáří a smysl života*. Praha: Karolinum, 2011, s.13

s postupem doby, dle různých statistik, k němu dochází v celosvětovém měřítku. Mnohé výzkumy prokazují, že průměrný věk se oproti minulým létům zvýšil a zvyšovat bude. To potvrzuje i Český statistický úřad. Říká, že postupné stárnutí populace v rámci republiky bude v následujících letech pokračovat a naznačuje, že počet osob ve věku 65 let a více, se ze současných 19 % vyšplhá až k hranici 30 %⁹. Pro představu přikládám srovnání procentuálního zastoupení osob ve věku 65 let a více i v ostatních státech Evropské Unie¹⁰ (obr. 1, str.45).

1.3 Stáří

Velmi zjednodušeně řečeno je stáří opakem mládí. Se vším, co s sebou nese, je natolik komplikovanou a jedinečnou fází lidského života, že si zaslouží více pozornosti při jeho nahlížení.

Haškovcová zmiňuje definici WHO, v níž uvádí, že je stařecký věk (*senescence*) považován za takové období, ve kterém se poškození fyzických či psychických sil stává manifestní v porovnání s předešlými životními obdobími.¹¹ Jde o poslední vývojovou etapu člověka, uzavírající jeho život.

WHO v šedesátých letech minulého století přijala patnáctiletou periodizaci lidského života, ze které budu dále vycházet:

- 60-74 let: rané stáří (počínající stáří)
- 75-89 let: vlastní stáří (osoby pokročilého a vysokého věku)
- 90 a více let: období dlouhověkosti¹²

Ondrušová uvádí orientační členění stáří takto:

- 65-74 let: mladí senioři
- 75-84 let: staří senioři
- 85 a více let: velmi staří senioři¹³

⁹ <https://www.czso.cz/csu/czso/vekova-skladba-obyvatel-ceska-se-vyrazne-promeni> [cit. 22.2.2019]

¹⁰ <https://www.czso.cz/csu/czso/seniori>, [online], [cit. 22.2.2019]

¹¹ Tamtéž, s. 20

¹² ONDRUŠOVÁ, Jiřina. *Stáří a smysl života*. Praha: Karolinum, 2011, s. 16-17

¹³ Tamtéž 16-17

Stáří je natolik specifická oblast a proto se není možné omezit na pouhé sdělení, že se týká úbytku psychických sil jedince. Každý člověk si za svůj život prošel jinými zkušenostmi a má tedy svou vlastní, individuální životní dráhu.

1.4 Pohled na seniory očima společnosti

V současné době je postoj společnosti vůči seniorům poměrně dost negativní. S ohledem na změny, jež s sebou stáří přináší, je senior vnímán jako neužitečný, nepotřebný a nadbytečný. Pichaud upozorňuje na fakt, že pohled veřejnosti na stáří a staré lidi se velmi mění. Dobře to vystihuje následující myšlenkou: „*Když se nikdo nebude dívat na staré lidi s láskou a nadějí, jestliže s nimi nikdo nebude počítat a ani si jich nevšimne, proč a pro koho by žili?*“¹⁴

V dřívějších dobách bylo velmi často stáří synonymem moudrosti a důstojnosti. Pokud byl někdo ve věku, o kterém dnes hovoříme jako o věku seniorském, byl obvykle svou rodinou i širším okolím respektován. Haškovcová to zdůvodňuje tím, že nebylo běžné, aby se lidé dožívali vysokého věku, jakého se dožíváme dnes. Pokud už ale ve společnosti někdo takový byl, stával se pro své okolí jakýmsi objektem záviděníhodné úcty. Díky tomuto faktu bylo po několik staletí mezi lidmi toužebným přáním dožít se co možná nejvyššího věku. I když nutno podotknout, že ani v dávných dobách neplatilo vždy a všude, že byl starý člověk vnímán okolní společností kladně. I dříve se senioři setkávali s podobným postojem, s jakým se setkávají ti dnešní, tedy s nepochopením a jakousi formou despektu.¹⁵ To vyplývalo ze samotné podstaty stáří a pohledu na něj.

Tošnerová uvádí, že stáří je ve všeobecné rovině chápáno především jako něco, co je do jisté míry negativním. To je ostatně zřejmé i z různých přísloví a lidových pověr, které se tradují, ale také z pohádek. Jako příklad autorka uvádí pohádku O perníkové chaloupce, kde „*čtenář drží palce Mařence, která pro záchranu bratříčka posazuje starou čarodějnici na lopatu a vkládá ji do pece.*“¹⁶ Každý z nás v dětství tuto pohádku slyšel nesčetněkrát. Rodiče, ale i prarodiče jí vyprávějí svým dětem a vnoučatům, ale jen málokoho při tomto vyprávění napadne, jaký podtext vlastně pohádka má.

¹⁴ PICHAUD, Clément a Isabelle THAREAU. *Soužití se staršími lidmi: praktické informace pro ty, kdo doma pečují o staré lidi, i pro sociální a zdravotnické pracovníky*. Přeložil Abigail KOZLÍKOVÁ. Praha: Portál, 1998, s. 13

¹⁵ HAŠKOVCOVÁ, Helena. Fenomén stáří. Vyd. 2., podstatně přeprac. a dopl. Praha: Havlíček Brain Team, 2010, s. 49

¹⁶ https://aa.ecn.cz/img_upload/07bc9d1453b4bc61934a7ebb36075df2/ageismus.pdf, s. 5 [online] [cit. 22.2.2019]

Prezentuje postoj společnosti, který bylo možné zaregistrovat i v dřívějších dobách, než je ta, ve které nyní žijeme. Stáří a staří lidé jsou konfrontováni s mládím, jemuž jsou okolnostmi chtě nechtě nuceni ustoupit. Podvědomě každý ví, že tento přístup není zcela správný, s to zejména vůči starým lidem. Otázkou však zůstává, nakolik jsme my sami schopni toto zažité vnímání starých lidí změnit.

1.5 Ageismus

V České republice v tuto chvíli zatím neexistuje synonymum pro vyjádření předsudků, které má současná společnost vůči starým, či stárnoucím osobám. Zahrnuje nejen předsudky, ale i negativní představy. V těchto zažitých stereotypech bývají vynechávány pozitivní charakteristiky starých lidí. Z toho plyne, že máme co dočinění s tvrzeními nezakládajícími se na pravdivém základu. Pouze vytvářejí falešné zdání o tom, že mají ve svém jádru opodstatnění.¹⁷

*„Stáří je chápáno jako období, kdy může člověk pouze chátrat, či si zachovávat část toho, co získal dříve. Z tohoto hodnotového systému vychází ageismus-vyjádruje obecně sdílené přesvědčení, o nízké hodnotě a nekompetentnosti stáří a projevuje se podceňováním, odmítáním, či až odporem ke starým lidem.“*¹⁸ Balogová k tomu doplňuje, že jde o určitý postoj, vyjadřující přesvědčení o tom, že stáří má nízkou společenskou hodnotu. To se následně zrcadlí v jakémsi odporu vůči starým lidem a jejich obecnému podceňování. Tato diskriminace se ale nemusí týkat výhradně seniorů. Patrné je to, i pokud se zaměříme na trh práce.¹⁹

Je na místě uvést, že sklon vnímat se ageisticky mají i samotní senioři právě vlivem svého okolí. *„(...) zkreslení v hodnocení vlastního života staršími lidmi pod vlivem takových tendencí je potom ambivalentní a i přes relativně klidný a plnohodnotný život ho vnímají jako mizerný“.*²⁰ Jedním ze zdrojů ageismu je především strach ze smrti a stárnutí vůbec, ale i lhostejnost většinové společnosti k seniorům. Zdrojem těchto obav může být s velkou pravděpodobností především malá, či nulová informovanost,

¹⁷TOŠNEROVÁ, Tamara. *Ageismus: průvodce stereotypy a mýty o stáří*. Praha: Ambulance pro poruchu paměti, 2002, pdf verze, https://aa.ecn.cz/img_upload/07bc9d1453b4bc61934a7ebb36075df2/ageismus.pdf, s. 6 [online] [cit. 22.2.2019]

¹⁸ MATOUŠKOVÁ, Ingrid. *Aplikovaná forenzní psychologie*. Praha: Grada, 2013, s. 267

¹⁹ BALOGOVÁ, Beáta. *Seniory v spektru současného světa*. Prešov: Akcent Print, 2007, s. 10-11

²⁰ HROZENSKÁ, Martina a Dagmar DVOŘÁČKOVÁ. *Sociální péče o seniory*. Praha: Grada, 2013, s. 51

případně zkreslené představy o tom, co vlastně stárí je a co s sebou nese. Lépe informovaná společnost by mohla podobné negativní postoje výrazně eliminovat. Jako další zdroj ageismu je zde uváděn zdroj *sociální*. Jeho původem může být do jisté míry představa o tom, že být starý, znamená zastávat určité hodnoty, které se mohou výrazně lišit od těch, jež zastává mladší generace.²¹

1.6 Důstojnost seniora, pohled na lidskou důstojnost v historickém kontextu

Jedním ze zásadních dokumentů je pravděpodobně *Deklarace nezávislosti Spojených států amerických*²² a *Všeobecná deklarace lidských práv*, na kterou navazují jiné, právně závazné dokumenty.²³

Pro Českou republiku je pak zásadní *Listina základních práv a svobod*.²⁴

Jak je zřejmé, závaznost lidských práv je dána samotnou podstatou člověka jako takového a toho kým je. Říká nám, že naše vlastní důstojnost je nedotknutelná. Člověk má právo na klidné soužití s druhými lidmi, právo být oproštěn od jakéhokoli násilí, být svobodný nejen ve svých vlastních myšlenkách, ale také v rámci svého náboženského, či politického přesvědčení.

Je nutno mít vždy na paměti zachování důstojnosti nejen starých osob, ale i všech lidí, a to zvláště v kontextu tak závažné problematiky, jakou je právě domácí násilí. Toto připomenutí je zásadní, především pro následující kapitolu.

2 DOMÁCÍ NÁSILÍ NA SENIORECH

I navzdory faktické existenci nejrůznějších studií zaměřených na analýzu a shromažďování statistických dat, týkajících se násilí na starých osobách, se přímé problematice domácího násilí na seniorech začínají odborníci věnovat až o více jak 10 let později, přičemž tato pozornost byla úzce spojena s problematikou domácího násilí na dětech.²⁵

²¹ HROZENSKÁ, Martina a Dagmar DVOŘÁČKOVÁ. *Sociální péče o seniory*. Praha: Grada, 2013, s. 54-55

²² <https://cz.usembassy.gov/cs/svatky/den-nezavislosti-independence-day/> [online], [22.2.2019]

²³ <http://www.lidskaprava.cz/student/uvod-do-lidskych-prav/clanky/vseobecna-deklarace-lidskych-prav> [online], [18.3.2019]

²⁴ <https://www.psp.cz/docs/laws/listina.html> [online], [22.2.2019]

²⁵ *Domácí násilí - násilí na mužích a seniorech*. Praha: Triton, 2006, s. 81

O tom, jak závažné násilí na seniorech je, se zmiňuje v tiskové zprávě ELPIDA. Uvádí, že jen za prvních šest měsíců roku 2018 se na tísňovou Linku určenou seniorům dovolalo 207 seniorů, kteří řešili problém domácího násilí.²⁶

2.1 Vymezení pojmu domácí násilí

Nejčastěji se s výrazem „*domácí násilí*“ můžeme setkat v anglicky mluvících zemích, kdy je tento termín uváděn jako *domestic violence* a obvykle je používán jako synonymum pro násilí mezi dvěma partnery. Oproti tomu například v německy mluvících zemích je preferováno označení násilí v rodině a domácnosti. Pod tento pojem spadá velká škála rodinných vztahů, kde aktéry mohou být současní, ale i bývalí partneři, sourozenci, ale i prarodiče.²⁷

WHO definovala násilí jako „*úmyslné použití jako hrozbu či použití fyzické síly nebo moci proti sobě, jiné osobě, proti skupině či komunitě, a to síly (moci), která má, nebo s vysokou pravděpodobností bude mít za následek poranění, smrt, psychickou újmu, poruchu vývoje, či osobnosti.*“²⁸

„*Oproti agresí, kterou lze chápat jako jeden ze zdrojů životní energie a vývoje, jako podmínku, respektive afektivní motivaci prosazení se a osamostatnění, je násilí definováno vztahovým chováním, jež má za následek narušení vývoje či kontinuity života druhého. Oběti je znemožněno reagování, sebeurčení, často i zmíněné uvědomění si, že dochází k vážnému, strukturálnímu narušení osobnosti či jejího vývoje, jejího života.*“²⁹ Toto vyjádření Poněšického dává tušit, že násilí jako takové je ze strany agresora cíleným činem, který v sobě nese skrytou touhu druhému ublížit, ovládnout ho.

Haškovcová o násilí a týrání blízkých osob hovoří takto: „*Bezohlednost, a destruktivnost je další charakteristikou zlého nakládání. Týrání může mít různou délku trvání. Od jedné ataky po opakovaná napadání až k dlouhodobému stavu. Týrání určité trvalosti postihuje zejména členy rodiny, případně členy uzavřených komunit a osoby svěřené do péče, ať již rodinné, náhradní, či profesionální (zdravotnické, sociální).*

²⁶ <http://elpida.cz/linka-senioru-domaci-nasili>, [online], [cit. 8.3.2019]

²⁷ BEDNÁŘOVÁ, Zdena. *Domácí násilí: zkušenosti z poskytování sociální a terapeutické pomoci ohroženým osobám*. Praha: Acorus, c2009, s. 6

²⁸ HAŠKOVCOVÁ, Helena. *Manuálek o násilí*. V Brně: Národní centrum ošetřovatelství a nelékařských zdravotnických oborů, 2004, s. 13

²⁹ PONĚŠICKÝ, Jan. *Agrese, násilí a psychologie moci*. V Praze: Triton, 2005, s. 50

*Faktické dopady násilí jsou pestré a řada obětí se není schopna vymanit ze své těžké situace bez pomoci druhé osoby a stejně tak není schopna zvládnout důsledky.*³⁰

Násilí nevzniká až ve chvíli dané násilné situace, ale naopak pramení z minulosti jak oběti, tak i násilníka. Mnohá pozorování lidí i zvířat přinesla zjištění, že násilí je předáváno z generace na generaci. To způsobuje mimo jiné změny stavby mozku s následnými změnami, jež vedou člověka k jinému vnímání, prožívání nebo myšlení v porovnání se společenstvími, ve kterých její členové kladou důraz především na lásku a respekt.³¹

Téměř do druhé poloviny 90. let 20. století se v české společnosti o této problematice nehovořilo.³² A pokud ano, stalo se tak až ve chvíli, kdy se jednalo o trestný čin. V době otevření se veřejnosti vůči tomuto problému se pak začíná hovořit o násilí mezi partnery, tedy zejména mezi mužem a ženou, přičemž je v převážné většině žena obětí a násilnou osobou je muž.

Postupem času, i díky mnoha nejrůznějším výzkumům a studiím, se ale tato stanoviska začala postupně a rapidně měnit. Jedním z těch významných u nás, byl výzkum provedený v roce 2001 agenturou STEM ve spolupráci Bílého kruhu bezpečí a Philip Morris.³³

I přesto, že z nejrůznějších statistik stále vyplývá, že nejčastější obětí domácího násilí, je žena, přikláním se k obecnějšímu pohledu na tuto problematiku. A to zejména z toho důvodu, který byl zmíněný již výše, a to, že domácí násilí se nemusí týkat výhradně žen, a seniory nevyjímaje.

Problémem domácího násilí se v první řadě stává ve velké míře intimita, která ve vztahu mezi partnery panuje. Je specifická především dokonalou znalostí toho druhého. Navzájem znají své reakce na možné vznikuvší situace, ví o slabých stránkách toho druhého, znají jeho citlivá místa. Toto všechno, ve spojení se sdílením společného prostoru, dává volné pole působnosti k tomu, aby se násilné útoky mohly odehrávat prakticky kdykoli, bez toho, aniž by hrozil jakýkoli zásah zvenčí.³⁴ Tím dochází

³⁰ HAŠKOVCOVÁ, Helena. *Manuálek o násilí*. V Brně: Národní centrum ošetřovatelství a nelékařských zdravotnických oborů, 2004, s. 14

³¹ PONĚŠICKÝ, Jan. *Agrese, násilí a psychologie moci*. V Praze: Triton, 2005, s. 171

³² ŠEVČÍK, Drahomír a Naděžda ŠPATENKOVÁ. *Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence*. Praha: Portál, 2011, s. 28

³³ Tamtéž, s. 28

³⁴ Tamtéž, s. 91

k částečnému zkreslení obecně známých statistik uvádějících, že nějakou zkušenost s násilím má každý druhý člověk u nás, ať už v roli svědka, oběti, či násilníka. Dle statistiky, jež vede Bílý kruh bezpečí, vyplývá, že v prvním pololetí roku 2018 se na jednu z poraden, osobně obrátilo celkem 1137 osob.³⁵

Pro lepší pochopení dané problematiky je potřeba nejprve vymežit a konkretizovat, co je to *domácí násilí*. Dle Conwayové se pojem „domácí“ používá v praxi zejména proto, aby bylo možné naznačit, že se jedná o specifickou formu násilí. Právě ta se odehrává v osobním vztahu dvou lidí žijících spolu. Nejde přitom pouze o vztah partnerský, ale problematika je rozšířena i na další vztahy v rámci rodiny.³⁶

2.2 Definice domácí násilí

V současné době neexistuje jednoznačná definice, která by domácí násilí dovedla popsat. Je to velmi specifický, ale především komplexní jev. To přináší otázku, jak ho co nejlépe vyjádřit a definovat tak, aby bylo na první pohled zřejmé, co je obsahem této problematiky.

Domácím násilím je označováno zpravidla týrání a násilné jednání odehrávající se mezi blízkými osobami žijícími spolu ve společné domácnosti, kdy jedna osoba získává a udržuje nad druhou osobou moc a kontrolu. Toto bylo zmíněno v rámci trestního zákona. Zde se setkáváme s pojmem „týrání osoby žijící ve společném obydlí“.³⁷

Pro lepší srovnání níže uvádím některé z definic domácího násilí.

Bílý kruh bezpečí definuje domácí násilí takto: „*Domácí násilí je fyzické, psychické anebo sexuální násilí mezi blízkými osobami, ke kterému dochází opakovaně v jejich soukromí a tím skrytě mimo kontrolu veřejnosti, intenzita násilných incidentů se stupňuje a vede ke ztrátě schopností včas tyto incidenty zastavit a efektivně vyřešit narušený vztah.*“³⁸

Definice domácího násilí podle ministerstva vnitra říká, že se jedná o „*dlouhodobé násilné chování v rodině, které zahrnuje jakékoliv činy nebo opomenutí spáchaná*

³⁵ <https://www.bkb.cz/o-nas/zakladni-udaje-o-organizaci/statistiky/> [online], [cit. 18.2.2019]

³⁶ CONWAY, Helen L. *Domácí násilí: příručka pro současné i potenciální oběti se zákonem č. 135/2006 Sb. platným od 1. ledna 2007*. Praha: Albatros, 2007, s. 13

³⁷ § 199 zákona č. 40/2009 Sb.

³⁸ <https://www.domacinasili.cz/domaci-nasili/> [online], [cit. 18.2.2019]

v rámci rodiny některým z jejích členů, které podkopávají život, tělesnou nebo duševní integritu, nebo svobodu jiného člena stejné rodiny, nebo vážně poškozují vývoj jeho osobnosti.“³⁹

Matoušek uvádí, že domácí násilí z pohledu sociální práce „zahrnuje všechny formy fyzického, sexuálního a psychického týrání ve všech druzích vztahů, včetně vážných pohrůžek použití podobného násilí. Partneri nebo osoby blízké mohou žít ve společné domácnosti, mohou být rozvedeni, mohou žít odděleně, anebo spolu dlouho, či dokonce nikdy nežili. Ve většině případů jde o násilí páchané muži vůči ženám (vlastním manželkám, družkám, partnerkám), někdy i vůči dětem a prarodičům.“⁴⁰

Bednářová se při definování pojmu odkazuje na výklad svůj a kol., ve kterém uvádí, že „domácím násilím zpravidla označuje týrání a násilné jednání, odehrávající se mezi osobami blízkými žijícími spolu ve společném bytě nebo domě, kdy jedna násilná osoba získává nad druhou moc a kontrolu. Jedná se o fyzické i slovní útoky, tělesné týrání, omezování osobní svobody, vydírání, sexuální zneužívání, výhrůžky apod. Toto chování vyvolává trvalý strach oběti ze svého trýznitele, což umožňuje násilníkovi udržovat nad obětí neomezené mocenské postavení a donutit ji, aby se podřídila jeho vůli. Kontrolu veškerého života oběti uplatňuje násilník jako svůj samozřejmý nárok.“⁴¹

2.3 Subjekty domácího násilí

Po velmi dlouhou dobu byla pozornost odborníků i laické veřejnosti zaměřena především na oběť a trestný čin jako takový. V posledních letech dochází ke změně náhledu v rámci této problematiky a zájem se obrací i na pachatele.

Navzdory tomu, že se tématu věnuje více prostoru, se stále setkáváme s některými zastaralými názory. Jedním z nich je, že oběť je pouze závislá, nesamostatná a pasivní osoba, která si nechá všechno líbit. Dalším z názorů je jakési „černobílé“ vidění této problematiky, jež ukazuje, že společnost důsledně rozlišuje, jak vnímá oběť a jak pachatele. Čírtková uvádí, že pachatelem nemusí nutně být osoba mající pokřivený charakter. Může jím být vážený, úspěšný člověk. To platí i pro oběť. Ani ona nemusí

³⁹ <http://www.magdalenium.cz/index.php?oid=643223> [online], [cit. 18.2.2019]

⁴⁰ MATOUŠEK, Oldřich, Pavla KODYMOVÁ a Jana KOLÁČKOVÁ, ed. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Praha: Portál, 2005, s. 227

⁴¹ BEDNÁŘOVÁ, Zdena. *Domácí násilí: zkušenosti z poskytování sociální a terapeutické pomoci ohroženým osobám*. Praha: Acorus, c2009, s. 6

být v této pozici trvale.⁴² Neexistuje však přesný model, dle kterého by bylo možné se řídit.

2.3.1 Oběť domácího násilí

Aby bylo možné obětem trestných činů v jejich nečekaně těžké životní situaci co možná nejlépe pomoci, případně také pomoci osobám, které jsou násilím ohrožené, je odborníkům k dispozici *viktimologie*, jež se stala jednou z vědních disciplín, hojně využívaných právě v kontextu domácího násilí.

2.3.1.1 Viktimologie, viktimizace

V souvislosti s domácím násilím, potažmo dalšími trestnými činy, se hovoří o *viktimizaci*. Podle Čírtkové označuje tento pojem jakýsi proces, jež daného jedince poškozuje a zraňuje. U obětí z pohledu kriminality jde o děj, který je daleko složitější, než by se na první pohled vůbec mohlo zdát. Čírtková dále uvádí, že „*trestný čin je pro oběť pouze počátkem, úvodním dějstvím. Startuje automaticky následující nutné pochody. Jde o celý proces.*“⁴³

Viktimologie se objevila poprvé ve druhé polovině 20. století díky přesvědčení, že odborníci se zabývají více pachateli a zločinem, namísto toho, aby svou pozornost přenesli na oběť.⁴⁴

Viktimizace je rozsáhlý proces, s vlastní dynamikou. Na samotný akt útoku navazují další události, které oběť poškozuje a zraňuje. Obvykle se rozlišují dvě fáze viktimizace, *primární* a *sekundární*. V případě *primární* viktimizace dochází k újmě, kterou způsobí pachatel oběti. Vzniká bezprostředně po vykonaném trestném činu. Na rozdíl od toho k *sekundární* viktimizaci dochází například v důsledku necitlivého a netaktního jednání ze strany policie, či jiných institucí, které jsou následně s obětí v přímém kontaktu. Důsledky, které sekundární viktimizace na oběti domácího násilí zanechává, mívají výhradně psychologický dopad. I když z právního hlediska zde nalézáme absenci výraznějších materiálních znaků, má se za to, že se mohou stát daleko více zraňujícími, než v případě ran, které jsou způsobeny během primární viktimizace.⁴⁵

⁴² ČÍRTKOVÁ, Ludmila a Petra VITOUŠOVÁ. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Praha: Grada, 2007, s. 44

⁴³ Tamtéž, s.12

⁴⁴ Tamtéž, s.11

⁴⁵ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Policejní psychologie*. Praha: Portál, 2000, s. 181

V souvislosti s psychologickým pohledem na situaci a zkoumáním tohoto problému, se hovoří ještě o třetí, **terciální** formě viktimizace. Ta se zaměřuje na to, jakým způsobem a do jaké míry je vůbec oběť schopna vyrovnat se s danou situací a negativními dopady, které s sebou nese. Pojmem terciální viktimizace je zpravidla označován takový stav člověka, v němž se není nikterak schopen s traumatickou událostí vyrovnat, a to i navzdory faktu, že z objektivního úhlu pohledu došlo k uzdravení, nápravě, či k odškodnění oběti. Tato osoba se z psychologického pohledu zcela zásadně začíná měnit. Důsledkem toho není schopna například navázat na svou původní pracovní kariéru, začíná výrazným způsobem měnit svůj životní styl a v celkovém důsledku se mění stávající životní dráha této osoby.⁴⁶

I když se některé z těchto znaků nemusí ve větší míře u seniorů vyskytovat, není ale úplně vyloučené, že bychom se s nimi nemohli setkat, zvláště přihlédneme-li k tomu, že každý člověk je jiný a na nenadálé situace tak každý reaguje jinak. Toto zmiňuji především proto, že výše uvedené je zapotřebí mít na paměti vždy během následné práce a pomoci obětem.

2.3.1.2 Syndrom týrané ženy

Na tomto místě bych chtěla podotknout, že níže uvedené znaky se nemusí týkat výhradně žen. Lze je vztáhnout i na ostatní oběti domácího násilí a proto zde tento specifický jev uvádím.

Specifičnost spočívá zejména v tom, že se můžeme setkat s projevy, jež u obětí jiných násilných činů nenacházíme. Často dochází k velmi silnému vztahu oběti vůči pachateli. Popírání skutečných příčin, například fyzických zranění a bagatelizace situace, případně i vztahování odpovědnosti za situaci na sebe, toto všechno je pro okolí oběti nepochopitelné a často může docházet k závěrům, že se vlastně takové chování dané osobě příliš nepříčí, ba naopak, že se jí líbí⁴⁷.

Z psychologického pohledu jsou důsledky násilí interpretovány za pomoci **koncepcí naučené bezmoci**. V prvotní fázi je oběť velmi zaskočena tím, jak dochází k projevům násilí ze strany blízkého člověka. Tento fakt se snaží nejdříve omlouvat a zlehčovat ujišťováním sebe sama, že se podobné chování již nikdy opakovat nebude.

⁴⁶ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Kriminální psychologie*. Praha: Eurounion, 1998, s. 111

⁴⁷ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Moderní psychologie pro právníky: [domácí násilí, stalking, predikce násilí]*. Praha: Grada, 2008. Psyché (Grada), s.26

Případně vztahuje vinu za toto jednání přímo na sebe s tím, že situaci zavinila. V další fázi dochází ke zkušenosti, že násilné jednání není schopna kontrolovat a jakkoli ovlivnit. V tomto okamžiku ztrácí motivaci v hledání řešení jak zajistit, aby již k podobnému jednání v budoucnu nedocházelo. Oběť v tomto případě postupně ztrácí sebedůvěru, začínají se u ní projevovat apatie, sklíčenost, ale také nedostatek potřebné aktivity cokoli řešit. Sama sebe se dokonce snaží přesvědčit o tom, že takové jednání, jaké zažívá ze strany milovaného partnera, je v podstatě normální, a že v případě, pokud by se přece jen někomu svěřila s tím, co aktuálně zažívá, by jí nikdo neuvěřil, a tudíž nikterak nepomohl. Postupně se dostává do fáze, kdy je ujištěna o tom, že její situace nemá řešení.⁴⁸

Ke koncepci naučené bezmoci Ševčík a kol. dále uvádějí, že *„jedinec získává zkušenost, že žádná jeho reakce nevede k příznivému závěru, tj. k ukončení násilí, generalizuje své pocity a stává se pasivním, takže nedělá „nic“-a jeho emocionální stav je stavem letargie, bezmoci a beznaděje. Naučí se v situaci násilí „nějak přežít“, spíše než aby se snažil to nějak řešit nebo uniknout.“*⁴⁹

Pokud bychom se ptali po příznacích, které má syndrom týrané ženy, je odpovědí na tuto otázku fakt, že účinek násilného jednání je různý, tedy že může mít různé příznaky v závislosti na faktorech, jež toto podmiňují. Je jím především konkrétní druh násilí, sociální kontext, či osobnost toho, na kom je násilné jednání uplatňováno. *„To, jak oběti reagují na prožitá traumata, ovlivňuje i kulturní kontext a společenské normy, (...).“*⁵⁰

Oběti mají tendence sklouzávat k tomu, že v jistém ohledu manipulují s realitou. Popírají závažnost situace, i jednotlivých výpadů, jež ze strany agresora přicházejí. Minimalizace násilného chování těmto obětem pomáhají snížit strach z toho, co by ještě v budoucnu mohlo přijít, ale i z toho, jak se celková situace může dál vyvíjet. Tento postoj pomáhá týrané osobě k tomu, aby pro ni byl problém násilí o něco snesitelnější. Má tendence minimalizovat následky daného chování, zlehčovat intenzitu jednotlivých útoků a zranění. Tyto následky přestává správně vnímat, nebo si vůbec závažnost celé

⁴⁸ ČÍRTKOVÁ, Ludmila a Petra VITOUŠOVÁ. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Praha: Grada, 2007, s.39

⁴⁹ ŠEVČÍK, Drahomír a Naděžda ŠPATENKOVÁ. *Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence*. Praha: Portál, 2011, s. 44

⁵⁰ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Moderní psychologie pro právníky: [domácí násilí, stalking, predikce násilí]*. Praha: Grada, 2008, s. 28

situace nechce ani připustit. Oběť se velmi často uchyluje k tomu, že popírá fakt, že na ni bylo spácháno násilí včetně zranění, o kterých často uvádí, že si je způsobila sama. Odmítá možnou pomoc s tím, že v ní nevidí řešení. To komplikuje jakékoli navázání vztahu pomáhajícího s obětí. Naopak dochází k návratům k pachateli, případně odmítá rozchod s ním.⁵¹

To, jak týraná osoba postupně prochází jednotlivými fázemi vývoje, znázorňuje tab. 2, (s. 46). Naznačuje, že oběť není pouhým pasivním účastníkem domácího násilí, ale že jde o vztah, v němž se momentálně nachází a vnímá ho.⁵²

2.3.2 *Pachatel*

Osobnost násilníka je představena jako narcista, neschopný snášet vlastní neúspěch a pocit nízké hodnoty. S tímto faktem pak souvisí i jeho následné vystupování ve společnosti. V ní se velmi často dovede chovat laskavě, mile a přátelsky. To pak v okolí agresora způsobí, že se na něj pohlíží jako na osobu, která by jistě nebyla schopna svému partnerovi jakkoli ublížit.⁵³

Čírtková zmiňuje, že pokud je nám známa osobnost násilníka a to, v jakém směru se u takového člověka násilí projevuje, případně čím je jeho násilné jednání motivováno, znamená to výrazný přínos pro další prognózu. Toto poznání umožní snížit rizika, jež z násilného jednání plynou samotné oběti. Avšak s ohledem na značnou obtížnost bránící zajištění komplexního obrazu všech pachatelů domácího násilí, je k dispozici pouze obraz, který je utvořen na základě specifického vzorku populace, a to především u pachatelů, odsouzených či u násilných osob, umístěných do psychiatrických léčeben.⁵⁴

2.3.3 *Stockholmský syndrom*

Protože je domácí násilí velice specifickou záležitostí, objevující se napříč celou společností, ráda bych zde uvedla další jev, se kterým se můžeme v rámci této problematiky setkat u všech obětí.

⁵¹ ŠEVČÍK, Drahomír a Naděžda ŠPATENKOVÁ. *Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence*. Praha: Portál, 2011, s. 45

⁵² VARGOVÁ, Branislava, Dana POKORNÁ a Marie TOUFAROVÁ. *Partnerské násilí*. Praha: Linde, 2008, s. 41

⁵³ Tamtéž s. 116

⁵⁴ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Moderní psychologie pro právníky: [domácí násilí, stalking, predikce násilí]*. Praha: Grada, 2008, s. 36-37

Stockholmský syndrom byl popsán v roce 1974 v souvislosti s přepadením Stockholmské banky. Rukojmí, jež byli zajatí, a šest dní strávili v izolaci s lupiči, si k nim za tento čas vytvořili velmi neobvyklý citový vztah. To se následně projevilo negativním postojem vůči zachraňujícím policistům, k nimž zaujali zadržování nepřátelský postoj. Prakticky lze syndrom vysvětlit tak, že si oběť vytváří vůči pachateli určité emocionální vazby, které do jisté míry zjemňují jeho chování. Obvykle k tomuto jevu dochází tehdy, je-li oběť skutečně velmi ohrožena a zároveň izolována od ostatního okolí. Ví, že z aktuální situace není úniku, ale protože pachatel se k ní nechová stále negativně, nabývá přesvědčení, že není tak zlý a získává postupně naději na možné zlepšení situace. Tím dává agresoru novou šanci a ve vztahu přetrvává.⁵⁵

2.4 Formy domácího násilí

I přesto, že násilná osoba ve svém konání bývá mnohdy skutečně velmi vynalézavá, co se týče týrání partnera, obecně se ale setkáváme s takovým násilným jednáním, které můžeme zahrnout do jedné z pěti forem domácího násilí: *fyzické, psychické, ekonomické, sexuální a sociální násilí*.

Je velmi důležité umět správně rozpoznat a identifikovat tyto jednotlivé formy a to především pro další práci těch, kteří se s touto problematikou profesně zabývají (policie, poradenská nebo terapeutická zařízení, justice). Toto „rozklíčování“ a zařazení jednotlivých forem domácího násilí umožňuje mimo jiné i komplexnější náhled na to, jak se chová agresor vůči týrané osobě a poskytuje to o tomto jeho chování ucelenější pohled. Na základě rozpoznání jednotlivých forem je pak následně možné uplatnit také institut vykázání.⁵⁶

2.4.1 Fyzické násilí

U této formy domácího násilí je obecně velká šance, kdy si okolí všimne, že se mezi partnery děje něco, co není zcela běžné. U obětí tak můžeme registrovat zejména podlitiny, modřiny, škrábance a boule, o nichž tvrdí, že si je způsobily samy, například

⁵⁵ BEDNÁŘOVÁ, Zdena. *Domácí násilí: zkušenosti z poskytování sociální a terapeutické pomoci ohroženým osobám*. Praha: Acorus, c2009, s. 17

⁵⁶ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Moderní psychologie pro právníky: [domácí násilí, stalking, predikce násilí]*. Praha: Grada, 2008, s. 10

pádem, či je přisuzují sníženým motorickým schopnostem, jež právě u seniorů často náleží zvyšujícímu se věku. Můžeme se setkat i s tím, že se senior o takovém jednání sám zmíní, postěžuje si na něj bez toho, aby bylo navenek cokoli patrné. Jako tělesné týrání se označuje také zanedbávání hygieny (dekubity, špatně hojené rány). Pokud k tomu není vážný zdravotní důvod, vodítkem pro to, že je senior fyzicky týrán, může být také výrazná pohublost až podvýživa a dehydratace, ale i opakovaně špatné podávání farmak (opomenutí, úmysl). Patří sem i vystavování seniora nepřiměřeným teplotním podmínkám.⁵⁷

2.4.2 Psychické násilí

Psychické násilí se projevuje skrytě. Je ve své podstatě velmi zákeřné, protože má nepřímou povahu. Jde o určitý skrytý útok na druhého člověka. Tato forma komunikace mezi dvěma blízkými osobami vychází z jisté potlačované agrese, což následně vede k závažnému poškození schopností oběti rozlišit a správným způsobem zacházet s realitou, panující v mezilidských vztazích. Při verbálním násilí bývají jeho znaky často velmi zřejmé (výbuchy vzteku, slovní útoky bagatelizující situaci).⁵⁸

Psychické týrání je jakousi specifickou formou, protože zde v převážné většině případů chybí převládající fyzický aspekt týrání. Pokud bychom ale hledali mezi týranými osobami jen ty, které zažívají výhradně psychický teror, z různých výzkumů vyplývá, že by se jednalo o velmi nízké procento takových případů. Čírtková na druhou stranu uvádí, že duševní týrání se objevuje ve 100 % z celkových případů domácího násilí, seniory samozřejmě nevyjímaje. Zdůvodňuje to tím, že všechny formy násilí, včetně formy tělesné, mají v konečném důsledku na oběť dopad zejména psychický. Týraná osoba zde totiž čelí nepříjemnému faktu, že tím, kdo ubližuje, je blízký člověk. To je nesmírně traumatizující. Odborná literatura za psychické týrání považuje zejména takové jednání ze strany násilné osoby, které oběti přináší emoční újmu.⁵⁹

Mezi aspekty psychického násilí a týrání tak můžeme zahrnout ponižování, či nejrůznější nadávky, zesměšňování, srážení sebevědomí.⁶⁰

⁵⁷ŠEVČÍK, Drahomír a Naděžda ŠPATENKOVÁ. *Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence*. Praha: Portál, 2011, s. 127

⁵⁸EVANS, Patricia. *Jedovatá slova: jak rozpoznat verbální násilí a jak na ně reagovat*. Brno: Computer Press, 2010, s. 16-17

⁵⁹ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Moderní psychologie pro právníky: [domácí násilí, stalking, predikce násilí]*. Praha: Grada, 2008, s. 20

⁶⁰HÁŠKOVCOVÁ, Helena. *Manuálek o násilí*. V Brně: Národní centrum ošetrovatelství a nelékařských zdravotnických oborů, 2004, s. 22

„Verbální násilí je v naší kultuře v určitém smyslu zakořeněno. Nadřazenost, ponižování, snaha o vítězství, překonání, negování, manipulace, kritizování a pokořování je mnoha lidmi považováno za férovou část hry. Když jsou tyto hry ustanoveny a pachatelem popírány, dochází k partnerčinu zmatku.“⁶¹

2.4.3 Ekonomické násilí

Zvláště u seniorů se jedná o velmi specifický projev násilí. V této podobě má za cíl obohacení se majetkem, jímž starý člověk disponuje. Jedná se například o opakované vyžadování finanční hotovosti, kdy násilník přichází se smyšlenou historkou o nutné potřebě těchto prostředků. Dalším znakem je přivlastňování si jeho důchodu, donucování pod tlakem ke změně závěti, či se můžeme setkat s tím, že agresor po seniorovi požaduje přepis jeho movitých i nemovitých věcí na sebe a to opět pod nejrůznějšími smyšlenými historkami, nebo za použití nátlaku ve formě psychické či fyzické.⁶²

2.4.4 Sexuální násilí

Ačkoli se nevyskytuje u seniorů až tak často (dle výzkumu jde o 1 %⁶³), je na místě připomenout i tuto formu, protože není zcela vyloučená. Jako u jiných obětí se tak můžeme setkat s tím, že senioři blízkými osobami mohou být sexuálně obtěžováni, či nuceni k různým sexuálním praktikám.⁶⁴

2.4.5 Sociální násilí

Do této skupiny bychom mohli zahrnout především takové násilné jednání, kterým se agresor snaží ohroženou osobu pokud možno co nejvíce izolovat od okolního světa. Zabraňuje jí v kontaktu s blízkými lidmi a to za použití nejrůznějších lží a smyšlenek. Nejprve svou oběť donutí „odstříhnout se“ od přátel a kolegů například tvrzením, že si ji chce užít co nejvíce pro sebe a nechce se o ni dělit. Takové jednání z počátku oběti

⁶¹ EVANS, Patricia. *Jedovatá slova: jak rozpoznat verbální násilí a jak na ně reagovat*. Brno: Computer Press, 2010

⁶² ŠEVČÍK, Drahomír a Naděžda ŠPATENKOVÁ. *Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence*. Praha: Portál, 2011, s. 128

⁶³ *Domácí násilí - násilí na mužích a seniorech*. Praha: Triton, 2006, s. 101

⁶⁴ VARGOVÁ, Branislava, Dana POKORNÁ a Marie TOUFAROVÁ. *Partnerské násilí*. Praha: Linde, 2008, s. 13

může připadat jako velmi romantické gesto a tak se ve stínu této skutečnosti postupně opravdu začíná izolovat od lidí, které má ráda.⁶⁵

V případě, že už tyran dosáhne svého, se můžeme dále setkat i s tím, že násilník druhou osobu kontroluje a sleduje. Hlídá, kam jde, s kým, kde a jak dlouho hovořila. Následně je oběť podrobována mnohdy nekonečným výslechům, ty se velmi často neobejdou bez projevu fyzického, či psychického násilí.⁶⁶

Jak je zřejmé, prakticky nikdy se nesetkáme jen výlučně s jednou formou násilí. Vždy najdeme kombinace minimálně dvou z nich (nejčastěji se ale může jednat o spojení psychického a fyzického týrání), lze říci, že v určité míře se objevují v podstatě všechny formy domácího násilí.

V současné době máme k dispozici tzv. *Duluthský model* (obr.2 str.45)⁶⁷, v němž je graficky znázorněno, jak jsou výše uvedené formy domácího násilí navzájem provázané a jak jedna z forem ovlivňuje a následuje formu další.

2.5 Znaký domácího násilí

Pokud už mezi blízkými osobami zaznamenáme určitý konflikt, nemusí to ještě nutně znamenat, že jsme svědky domácího násilí. Abychom takové jednání vůbec takto mohli označit, je zapotřebí, aby byly naplněny kompletně všechny znaky, kterými jsou tyto čtyři základní:

Jasně rozdělení rolí násilné osoby a osoby, která tomuto násilí čelí. Jde o takzvanou *hierarchii*, kdy se toto rozdělení mezi dvěma osobami po celou dobu nemění. S ohledem na to, jak specifickou skupinou senioři v kontextu domácího násilí jsou, je zde připuštěna jistá možnost, která toto tvrzení do určité míry vyvrací. Pokud je totiž vzata v potaz skutečnost, že péče o starého člověka může být, a často také je, pro rodinné příslušníky, či jiné blízké osoby mnohdy velmi náročná, vyvstává otázka, kdo se v této situaci stává obětí a kdo osobou násilnou a týrající, či zneužívající.⁶⁸

⁶⁵ ŠEVČÍK, Drahomír a Naděžda ŠPATENKOVÁ. *Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence*. Praha: Portál, 2011, s. 50

⁶⁶ Tamtéž, s. 50

⁶⁷ CONWAY, Helen L. *Domácí násilí: příručka pro současné i potenciální oběti se zákonem č. 135/2006 Sb. platným od 1. ledna 2006*, s. 16

⁶⁸ ŠEVČÍK, Drahomír a Naděžda ŠPATENKOVÁ. *Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence*. Praha: Portál, 2011 s. 129

Opakování a dlouhodobost. Jak uvádí Ševčík a kol., v případě domácího násilí je opakované a dlouhodobě páchané násilí na blízké osobě velmi podstatným prvkem. Pokud bychom měli co dočinění pouze s jedním náhodným útokem, nelze podle toho jednoznačně usuzovat na to, zda se jedná, či nejedná o domácí násilí. Faktem ale je, že takovéto chování může být samým začátkem a další násilné jednání ze strany blízkého člověka může velmi brzy následovat.⁶⁹

Eskalace výpadů, kterým oběť musí neustále čelit. Trýznitel postupně přechází od slovních útoků a urážek k útokům fyzickým, jež se stupňují právě po vzoru *spirály domácího násilí*, o které je podrobněji uvedeno níže v textu.⁷⁰

Neveřejnost. Jak již bylo řečeno výše, domácí násilí je pácháno výhradně v domácím prostředí, mimo zraky veřejnosti, za zavřenými dveřmi a tak i stranou jakékoli možné pomoci, které by se týrané osobě mohlo případně včas dostat. Jediným, kdo může být svědkem, bývají nejčastěji děti, ale to se v případě násilí na seniorech neobjevuje příliš často.⁷¹

2.6 Spirála domácího násilí

Mohlo by se zdát, že domácí násilí přichází vždy nečekaně a tak se na něj týraná osoba nemá šanci dostatečně připravit, bránit, či mu dokonce předejít. Faktem ale je, že se odehrává vždy na základě stejného vzorce.

V případě, že týraná osoba rozpozná a je schopna pochopit tento cyklus, je zde velmi vysoká pravděpodobnost, že bude také následně schopna na jednání ze strany agresora reagovat.⁷²

Cyklus domácího násilí je jedním ze zásadních znaků a jeho dynamičnost je společná pro všechny oběti tohoto trestného činu. Skládá ze čtyř fází, přičemž každá z těchto fází je příznačná pro charakteristické chování týrající osoby. Všechny prvky, objevující se v jednotlivých fázích, je možné aplikovat i na další formy vztahů v rodině, jakými jsou například mezigenerační, či transgenerační rodinné vazby.

⁶⁹ ŠEVČÍK, Drahomír a Naděžda ŠPATENKOVÁ. *Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence*. Praha: Portál, 2011. 38

⁷⁰ Tamtéž, s. 38

⁷¹ Tamtéž, s. 38

⁷² ŠEVČÍK, Drahomír a Naděžda ŠPATENKOVÁ. *Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence*. Praha: Portál, 2011, s. 52

Spirála se roztáčí v okamžiku, kdy pachatel klade na oběť čím dál vyšší nároky, a ta se následně tyto požadavky snaží pokud možno co nejvíce splnit. Násilník ji viní z drobností, pokouší se jí zastrašovat, kritizuje ji, sráží její sebevědomí. Tomuto psychickému a emocionálnímu násilí je pak „v patách“ také násilí fyzické, které na sebe nenechá nikdy dlouho čekat. Díky tomu mezi oběma aktéry vzrůstá napětí. Dochází k výraznému zhoršení komunikace mezi týrající blízkou osobou a obětí. Strůjce domácího násilí je podrážděný, až pasivně agresivní. Oběť má tendenci ve všem co nejvíce vyhovět a předejít tak opětovné eskalaci situace. Vyčítá si vzniklou situaci a to, že násilí ze strany milovaného partnera či mohla předejít a zamezit agresivním výbuchům.⁷³

Paradoxně to ale vede k další fázi v cyklu a novému, ještě většímu výbuchu agrese, ze strany pachatele. Už se objevuje i tělesné týrání. Agresor rozbíjí věci v bytě, ničí jeho vybavení, má tendence oběť co nejvíc zastrašit, dostat celou situaci pod svou kontrolu a týranou osobu v co největší míře ovládnout. Na řadu tak po slovních útocích přicházejí i útoky fyzické (kopání, bití, škrcení), které obvykle netrvá jen pár minut. V nemalém procentu případů se pak setkáváme s tím, že týraná osoba je následně nucena vyhledat lékařskou pomoc, protože mívá různé pohmožděniny, zlomeniny.⁷⁴ V této fázi již může asistovat i policie. Ať již je volána samotnou obětí domácího násilí, případně svědkem. Častěji je ale policie volána samotnými zdravotníky. V tomto okamžiku mívá týraná osoba zpravidla nejvíce sil a duchapřítomnosti na to, aby dalšímu takovému jednání udělala přítrž. Agresor si však plně uvědomuje riziko, které mu hrozí po takovém jednání. A to fakt, že by ho mohla týraná osoba opustit. Proto následně na toto své chování reaguje omluvou, oběť si chce usmiřovat nejrůznějšími dárky a často velkými gesty a především pak sliby o tom, že se podobná situace již nikdy nebude opakovat. Projevuje lítost nad tím, co udělal, přichází s vyznáním lásky. Ohrožená osoba pak mnohdy bývá v návalu těchto pozitivních emocí zaskočena a v důsledku toho i velmi často upouští od řešení situace odchodem od týrajícího partnera. Tato fáze se nazývá vskutku poeticky, jako „*libánky*“. Dochází při ní k odpuštění, což ale pouze vypovídá o tom, jak je stále oběť vůči násilníku v podřazené

⁷³ ŠEVČÍK, Drahomír a Naděžda ŠPATENKOVÁ. *Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence*. Praha: Portál, 2011, s.. 54

⁷⁴ Tamtéž, s. 54

pozici. Za čas se toto celé opakuje, obvykle pak ale dochází k čím dál tím větší eskalaci násilí. Navíc se intervaly mezi útoky zároveň zkracují.⁷⁵

Po líbáňkové fázi může nastat ještě tzv. *fáze klidu*, která bývá velmi často zahrnována do fáze usmiřovací. Charakteristický je pro tuto fázi zejména klid. Tedy relativní klid, během něhož nedochází k žádným výraznějším projevům agrese, ať již jsou jimi projevy slovního, či tělesného týrání.⁷⁶

2.7 Příčiny domácího násilí

Otázka, co a proč je příčinou domácího násilí zůstává otevřená i navzdory mnohým snahám o jejich objasnění. Tento fakt ostatně dokazují i některé teorie, jež byly v posledních několika letech vyřčeny. Mezi ně je možné zařadit například určité *psychologické přístupy*. Ty se kloní k názoru, že příčina násilí je dána povahovými zvláštnostmi násilné osoby. Tento pohled se ale neukázal jako zcela správný. Není možné, abychom důsledky tyranizujícího jednání připisovali pouze tomu faktu, že pachatel trpí například depresemi, či užívá návykové látky (jako nejčastější je uváděn alkohol).

Další úhel pohledu nám dávají *feministické přístupy*, jež v kontextu domácího násilí obecně zdůrazňují nadvládu a nadřazenost mužů a absenci jejich dostatečné kontroly nad reprodukčním procesem. Patriarchální normy a hodnoty, které jsou ukotvené ve společnosti a ve kterých jsou ženy vychovávány, pak ještě více upevňují submisivní postavení těchto žen vůči mužům. Dokonce pohlíží na manželství, jako na instituci, jež ženy zákonným způsobem uvádí do role oběti.⁷⁷

Podobně vnímají domácí násilí i *sociologické teorie*, pro které je násilí výsledkem čistě mužské společnosti. Jiným, neméně podstatným faktorem, stojícím za problematikou domácího násilí, je přílišná akceptace násilí jako takového širší společností. Touto tolerancí pak mohou členové společnosti nabýt dojmu, že násilí je zcela přirozená věc, pokud chceme dosáhnout svého cíle.⁷⁸

⁷⁵ ŠEVČÍK, Drahomír a Naděžda ŠPATENKOVÁ. *Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence*. Praha: Portál, 2011, s. 54-55

⁷⁶ Tamtéž, s. 55

⁷⁷ VARGOVÁ, Branislava, Dana POKORNÁ a Marie TOUFAROVÁ. *Partnerské násilí*. Praha: Linde, 2008, s. 34

⁷⁸ ŠEVČÍK, Drahomír a Naděžda ŠPATENKOVÁ. *Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence*. Praha: Portál, 2011, s. 33-35

V souvislosti se seniory může být někdy obtížné pro samotnou násilnou osobu „rozklíčovat“, že se dopouští určitého druhu domácího násilí. S ohledem na fakt, jak těžký je přechod do seniorského věku a jak složité toto období samo o sobě je, lze do jisté míry chápat neúměrnou zátěž, kterou péče o seniora pro rodinné příslušníky, či jiné blízké osoby představuje.⁷⁹

Jak uvádí Tošnerová, není možné nalézt přesný a bezvýhradný návod k tomu, abychom byli schopni rozlišit skutečnost o tom, kdo je pečovatelem, který svou oběť/seniora napadá a týrá v důsledku „pouhého“ špatného zacházení a kdo je pečující osobou, která násilí na starém člověku páchá vědomě, s určitým, konkrétním záměrem a cílem.⁸⁰

2.8 Důsledky domácího násilí

Za jeden z nejzásadnějších důsledků lze bezesporu považovat samotný fakt, že oběť je tímto činem silně traumatizována. S tím je často spojována *posttraumatická stresová porucha*. Termín je využíván pro poruchu úzkostnou, pro níž je typické, že se rozvíjí především po emočně náročné a tak stresující události, která svou závažností přesahuje běžnou zkušenost člověka a v obecném měřítku se tak stává traumatickou pro většinu osob. Aby se mohla naplno rozvinout, je zapotřebí, aby působil závažný stresor.⁸¹

2.9 Syndrom EAN (Elder abuse and neglect)

Na tomto místě považuji za nutné vymezit také další z pojmů, který se v posledních letech vyskytuje velmi často právě ve spojení se seniory a násilím. V některých případech je domácí násilí na seniorech nahlíženo v kontextu domácího násilí jako takového. Jiní autoři ale vycházejí z podobnosti se syndromem týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte (CAN), které se jak u nás, tak i ve světě již běžně v praxi používá. Hovoří tak o *syndromu týraného, zneužívaného a zanedbávaného*

⁷⁹ VARGOVÁ, Branislava, Dana POKORNÁ a Marie TOUFAROVÁ. *Partnerské násilí*. Praha: Linde, 2008, s. 113

⁸⁰ TOŠNEROVÁ, Tamara. *Špatné zacházení se seniory a násilí v rodině: průvodce pro zdravotníky a profesionální pečovatele*. 2. vyd. Praha: Ambulance pro poruchy paměti, 2002, s. 18

⁸¹ VARGOVÁ, Branislava, Dana POKORNÁ a Marie TOUFAROVÁ. *Partnerské násilí*. Praha: Linde, 2008, s. 42

seniora (EAN). Podobnost můžeme nalézt nejen v označení, ale také co se týče jisté bezbrannosti a ohroženosti, jež je společná jak dětem, tak i seniorům. Zanedbávání především představuje opomenutí, selhání či přímé a cílené odpírání péče o seniora. Důsledkem pak velmi často bývá jeho poškození.⁸²

„Termín Syndrom EAN pochází z USA, v češtině jej lze přeložit jako špatné zacházení s osobami staršími 60 let nebo celkově oslabenými postupujícím věkem či tělesným anebo psychickým postižením, kdy jsou tyto osoby vystaveny některému z následujících působení: tělesné týrání, materiální a ekonomické týrání, emocionální týrání, psychické vydírání, sexuální zneužívání, zanedbávání a opuštění.“⁸³

2.10 Bariéry bránící seniorům v oznámení domácího násilí

Jedním z nejčastějších důvodů, proč senioři nehlásí špatné zacházení, je především stud. A to zejména, pokud je agresor člen rodiny. Senior má obvykle pocit vlastního selhání. Z toho, jak své děti špatně vychoval. Dalším důvodem, podobně jako u jiných dospělých obětí může být naprostá závislost na násilníkovi. Starý člověk má velké obavy z toho, co s ním bude. Bojí se, že pokud by svou situaci řešil, byl by nucen opustit svůj domov a byl umístěn do ústavní péče.⁸⁴ S ohledem na skutečnost, že si senioři obecně špatně zvykají na jakékoli možné změny, je tento postoj do určité míry snad i pochopitelný.

„Rozhodnutí mlčet a nevhodné chování i nadále trpět tak přispívá jednak k dojmu, že násilí na seniorech není tak vážné a nevyžaduje okamžitá opatření, tak i ke ztrátě naděje, že seniorovi bude poskytnutá odborná pomoc. Ve většině případů si senior sám nedokáže pomoci, protože je na týrající osobě závislý.“⁸⁵

Pokud už není senior schopen plnit funkci, jež dosud v rámci rodiny měl, začne být nesoběstačný a závislý, je otázka, do jaké míry je rodina na tuto situaci schopna reagovat a jak je v rámci svých možností také schopna začít podporovat a pomáhat.

⁸² ŠEVČÍK, Drahomír a Naděžda ŠPATENKOVÁ. *Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence*. Praha: Portál, 2011, s. 129

⁸³ Dokument Přehled problémů v oblasti prevence a poskytování pomoci v oblasti domácího násilí a syndromu týrání a zanedbávání (EAN) páchaného na seniorech s dopadem na sociální a zdravotní oblast http://www.domaci-nasili.cz/wp-content/uploads/prehled_problemu.pdf, s. 21 [online], [18.2.2019]

⁸⁴ HAŠKOVCOVÁ, Helena. *Fenomén stáří*. Vyd. 2., podstatně přeprac. a dopl. Praha: Havlíček Brain Team, 2010, s. 308

⁸⁵ http://www.domaci-nasili.cz/wp-content/uploads/prehled_problemu.pdf, s. 22 [online], [22.2.2019]

Agresor v tuto chvíli pomalu začíná vůči své oběti využívat sílu moci a má tendence ovládat. V této chvíli je nejsložitější vůbec podchytit a odpovídajícím způsobem také postihnout to, že jde o domácí násilí. Oběť ze strachu, že by ztratila milovanou osobu, byť je osobou násilnou, toto včas nebo vůbec nenahlásí.⁸⁶

Dalším důvodem může být i to, že neví například o existenci telefonické pomoci, o které je psáno níže.

3 FORMY AKTUÁLNĚ DOSTUPNÉ POMOCI PŘI ŘEŠENÍ DOMÁCÍHO NÁSILÍ

Vezmeme-li v potaz, jak závažným problémem domácí násilí v rámci celé společnosti je, jasně z tohoto faktu vyplývá, že k pomoci, či případné prevenci je zapotřebí především přistupovat v rámci celospolečenského kontextu.

Nutno podotknout, že pomoc obvykle týraný senior vyhledává až po mnoha letech, kdy už je pro něj situace natolik neúnosná, že zásah zvenčí je jedinou logickou cestou. Nezřídka ale přichází pomoc obětem domácího násilí také ze strany třetí osoby.

3.1 Represivní forma pomoci

Uvádím ji zde zejména proto, že policie bývá ve valné většině tou vůbec první institucí, s níž se oběť setkává mimo pachatele a která přichází především proto, aby násilí zamezila.

3.1.1 Policie České republiky

Poskytnout obětem účinnou a rychlou pomoc, podporu a případně též péči, je policie povinna na základě zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky a to v rámci institutu vykazání. Je také připravena na komunikaci se starými osobami, která má svá specifika. Matoušková k tomu uvádí, že při kontaktu se seniory, kteří jsou v roli oběti, je zapotřebí mít na paměti několik faktorů, spojených s věkem. Připomíná zpomalování některých psychických procesů, které s sebou nesou například zhoršující se schopnost soustředit se, či si něco podrobně zapamatovat. Důležité tak je, přihlédnout k celkovému zdravotnímu stavu seniora.⁸⁷

⁸⁶ *Domácí násilí - násilí na mužích a seniorech*. Praha: Triton, 2006, s. 85

⁸⁷ MATOUŠKOVÁ, Ingrid. *Aplikovaná forenzní psychologie*. Praha: Grada, 2013, s. 267-269

3.1.2 Městská/obecní policie

Velmi často se můžeme setkat i se zásahem ze strany městské policie. A to i přes to, že nemá, tak jako policie státní, možnost agresora vykázat. Může však, stejně, jako policie státní, zajistit bezpečí týrané osoby a poskytnout informace ohledně dalších institucí, zabývajících se domácím násilím.

3.2 Právní forma pomoci

V současné době je osobám, na nichž je ze strany blízkého člověka pácháno domácí násilí, umožněna pomoc, které je ukotvená v některých zákonech České republiky.

Týrání osoby žijící ve společném obydlí

O domácím násilí se zmiňuje také § 199 trestního zákoníku, kde je mimo jiné uvedeno, že *„kdo týrá osobu blízkou nebo jinou osobu žijící s ním ve společném obydlí, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až na čtyři léta.“*⁸⁸

Zákon o obětech trestných činů

S účinností od 1. srpna 2013 je v České republice platný zákon č. 45/2013, který obětem domácího násilí pomáhá zejména v otázce trestního řízení a je tak další, velmi důležitou podporou pro ohrožené osoby domácím násilím, ale i jinými trestnými činy.⁸⁹

Zákon na ochranu před domácím násilím

Zákon č. 135/2006 Sb. nabyl účinnosti 1. ledna 2007 a o jeho prosazení se zasloužila zejména Aliance proti domácímu násilí, jež byla založena ve spolupráci Bílého kruhu bezpečí a společnosti Philip Morris ČR.⁹⁰ S tímto zákonem velmi úzce souvisí i možnost vykázat násilnou osobu ze společného bydlení. Více je o institutu vykázání popsáno v následující kapitole.

⁸⁸ <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40#p199> [online][cit. 22.2.2019]

⁸⁹ <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2013-45#p1> [online], [cit. 17.3.2019]

⁹⁰ <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-135> [online], [cit. 4.3.2019]

3.2.1 Institut vykázaní

V České republice institut vykázaní vešel v platnost v roce 2007 na základě zákona č. 135/2006 Sb. Později, s platností k 1. lednu 2009 došlo k úpravě tohoto zákona o vykázaní a nyní je ukotven v zákoně č. 273/2008 Sb. o policii České republiky, a to konkrétně v § 44 až § 47 „*Oprávnění vykázat z bytu nebo domu i z jeho bezprostředního okolí*“.⁹¹ V souvislosti s novou právní úpravou tohoto zákona se tak můžeme setkat s následujícími faktory vykázaní: institut vykázaní je opatřením, jež má zejména preventivní charakter oproti původnímu zákonu, kdy bylo zapotřebí o vykázaní rozhodovat v rámci správního řízení. Vykázaní nemá odkladný účinek, takže jakékoli námítky, které by přicházely ze strany násilné osoby, nejsou akceptovány. V případě námitek jsou tyto zaevidovány a předány k rozhodnutí o námitce krajskému ředitelství Policie České republiky. V souvislosti s vykázaním násilné osoby policie oběti poskytuje ochranu jak personální, tak i teritoriální (podle původní právní úpravy měla oběť zaručenou ochranu ze strany policie pouze v podobě teritoriální). V rámci vykázaní má policie České republiky také oznamovací povinnost. Po té, co vykázaní provedla, podává Intervenčnímu centru, které je nejbližší bydlišti týrané osoby, (případně je kopie podávána i Orgánům sociálně právní ochrany dětí, jsou-li přítomné děti) kopii úředního záznamu o samotném vykázaní. Nově se tato kopie úředního záznamu předkládá také civilnímu soudu, ke kterému případ náleží. Toto vše musí být provedeno nejpozději do 24 hodin od prvního vstupu do společně obývaného prostoru oběti a pachatele domácího násilí.⁹² Tyto úpravy jsou velmi zásadní pro co nejkvalitnější pomoc obětem.

3.2.1.1 Metoda SARA DN

V rámci vykázaní se můžeme setkat s dotazníkem SARA DN (tab. 3, s. 47-49).⁹³ Název vychází z anglického Spousal Assault Risk Assessment, volně přeloženo jako posouzení rizika napadení blízkým. Jedná se o specifickou diagnostickou metodu, využívanou vyškolenými policisty (a nejen jimi) v případech, kdy je zapotřebí

⁹¹<https://www.policie.cz/clanek/preventivni-informace-institut-vykazani.aspx> [online], [cit. 21.2.2019]

⁹² <https://www.domacinasili.cz/pravni-uprava/prehled-hlavnich-zmen-v-nove-pravni-uprave-institutu-vykazani/> [online], [cit. 21.2.2019]

⁹³ Interní zdroj Policie České republiky

rozhodnout, zda je možné násilnou osobu ze společně obývané domácnosti vykázat. Skládá se z 15-ti otázek zaměřených na rizikové faktory. Prvních deset otázek se zaměřuje na agresora, ty následující pak mají za úkol zjistit možná rizika, která by mohla vést ke zranitelnosti týrané osoby.⁹⁴

3.2.2 Intervenční centra

V souvislosti s vykázáním je dobré zmínit také Intervenční centra. Právě ona jsou těmi z nejzásadnějších zařízení. Smyslem je především pomoci obětem, případně osobám, které by mohly být násilím ohroženy. A to během aktuální krizové situace, ale i při návratu do běžného života. V převážné většině pracují centra na úrovni socioterapeutické činnosti (poradenství, krizová intervence, pomoc při jednání s jinými institucemi, v právních otázkách)⁹⁵

„Na základě vykázání ze společného obydlí podle zvláštního právního předpisu je osobě ohrožené násilným chováním vykázané osoby nabídnuta pomoc nejpozději do 48 hodin od doručení kopie úředního záznamu o vykázání intervenčnímu centru. Pomoc intervenčního centra může být poskytnuta rovněž na základě žádosti osoby ohrožené násilným chováním jiné osoby obývající s ní společné obydlí nebo i bez takového podnětu, a to bezodkladně poté, co se intervenční centrum o ohrožení osoby násilným chováním dozví. Sociální služby v intervenčním centru jsou poskytovány jako služby ambulantní, terénní nebo pobytové.“⁹⁶

3.2.3 Telefonické krizové linky

Telefonická krizová linka je v rámci pomoci jednou z velmi zásadních. Je mnohdy tím prvním krokem, jež senior uskuteční směrem ke změně situace. Významné jsou v tomto ohledu především linky pro seniory poskytované Centrem Elpida⁹⁷ a také Životem 90.⁹⁸ Obě zařízení se věnují seniorům a jejich bezplatné linky bezpečí jsou využívány právě v rámci této problematiky. Přímo na domácí násilí je zaměřena DONA linka (251 511 313)⁹⁹ a Linka obětem kriminality a domácího násilí (116 006).¹⁰⁰

⁹⁴ <https://www.domacinasili.cz/pomahajici-profesionalove/odhad-rizika-hrozby/> [cit. 18.2.2019]

⁹⁵ ŠEVČÍK, Drahomír a Naděžda ŠPATENKOVÁ. *Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence*. Praha: Portál, 2011, s. 144-145

⁹⁶ § 60a, Zákon číslo 108/2006 Sb.

⁹⁷ <https://www.elpida.cz/linka-senioru-zavolejte-nam>, [online], [cit. 4.3.2019]

⁹⁸ <https://www.zivot90.cz/cs/asistence/senior-telefon>, [online], [cit. 4.3.2019]

⁹⁹ <https://www.donalinka.cz/>, [online], [22.2.2019]

¹⁰⁰ <https://www.bkb.cz/pomoc-obetem/domaci-nasilii/dona-linka-nonstop-telefonicka-pomoc/>, [online], [4.3.2019]

Tato forma komunikace a pomoci má své nesporné výhody, ale také mnohé nevýhody. Špatenková uvádí, že „pomoc je právě tak blízko, jak daleko je nejbližší telefon“¹⁰¹. Senior tak nemusí opouštět místo, ve kterém se cítí alespoň relativně v bezpečí. Tím, že linky fungují nonstop, dávají volajícím okamžitou pomoc. To eliminuje časové prodlení, při kterém si často oběť rozmyslí, aby situaci řešila. Ani agresor zde nemá prostor k tomu, aby přemlouval a sliboval nápravu. Zvednout telefon a zavolat boří bariéry nejen vzdálenostní, ale také interpersonální. Odpadá obava z neznámého prostředí, naopak dává pocit bezpečí. Anonymita volajícímu zajistí se lépe otevřít a eliminuje strach, aby že by mohl být terčem posměchu a odsouzení. Nevýhodou může být přerušování hovoru, kdy je obtížné znovu navázat. Díky absenci vizuálního kontaktu se ztrácí možnost vnímat druhou osobu v celkovém kontextu. S ohledem na to, že telefonáty bývají z větší části jednorázovou záležitostí, chybí zpětná vazba. Zásadní zde je i čas. Pokud by se pracovníku linky nepodařilo navázat vztah, kde je patrná jistá míra důvěry, je velice pravděpodobné, že klient hovor ukončí.

Pracovník krizové linky ohrožené osobě nenabízí ale pouze pomoc, dále ji také informuje o tom, jaké má možnosti co se týče následné péče a podpory, jež může rovnou, se souhlasem volajícího člověka začít realizovat jejím zprostředkováním.¹⁰²

3.2.4 Další organizace a služby pomáhající seniorům, kteří jsou obětí domácího násilí

Bílý kruh bezpečí

Bílý kruh bezpečí je zřejmě nejznámější, celostátní organizací, zabývající se problematikou domácího násilí. V rámci České republiky funguje od roku 1991 a obětem domácího násilí poskytuje zejména poradenství v oblasti psychologické, sociální, ale i právní. Pozornost organizace věnuje též prevenci, včetně apelu na legislativní stránku věci. V jejím rámci byla vydána brožura *Chraňte své bezpečí (soubor rad a informací pro seniory)*, zacílena na seniory. Jsou v ní zahrnuty informace o možných formách a místech, kde se pro staré osoby může vyskytnout nebezpečná, či život ohrožující situace, včetně telefonních kontaktů a adres na místa, ve kterých se starému člověku dostane adekvátní pomoci.¹⁰³

¹⁰¹ ŠPATENKOVÁ, Naděžda. *Krizová intervence pro praxi*. Praha: Grada, 2004, s. 27

¹⁰² Tamtéž, s. 26

¹⁰³ *Chraňte své bezpečí (soubor rad a informací pro seniory)*, pdf formát, online

Linka pomoci obětem kriminality a domácího násilí

Linka pomoci obětem kriminality a domácího násilí je velmi zásadním subjektem při řešení problematiky domácího násilí. Funguje pod záštitou Bílého kruhu bezpečí. Obětem trestných činů je poskytována bezplatná, ale především nepřetržitá, 24-hodinová pomoc a poradenství. Linka je vázána zákonem č. 108/2006 Sb. o sociálních službách. Mimo obětí kriminality a obětí domácího násilí je zaměřena též na osoby ohrožené násilím, ale i na svědky. Poskytuje též právní poradenství.¹⁰⁴

Život 90

Je jednou z velmi důležitých organizací, orientuje se výhradně na seniory. V rámci svých sociálních služeb se zaměřuje na pečovatelské, či odlehčovací služby pro seniory, včetně jejich rodin. Věnuje ale především velmi zásadní pozornost problematice domácího násilí a v rámci svých poskytovaných služeb spravuje též bezplatnou linku důvěry *Senior telefon*, který je určen právě pro seniory.¹⁰⁵

Profem

V České republice působí již od roku 1994 a hlavní náplní je především pomoc obětem domácího a sexuálního násilí, která je mířena zejména na okruh odborného právního poradenství a také na poradenství sociální. Aktivity Profem jsou ale zaměřené také na prevenci před domácím násilím. Organizace tak na základě toho pořádá různé přednášky, workshopy, konference, a to nejen pro publikum z řad odborníků., ale také pro laickou veřejnost a studenty středních a vysokých škol.¹⁰⁶

Neziskovou organizaci Profem zde zmiňuji především proto, že se mimo jiné věnuje osvětě domácího násilí.

Rada seniorů České republiky

Své fungování a chod staví především na demokratických zásadách. Zájmy, jež rada hájí, zahrnují širokou škálu potřeb a oblastí (zlepšení zdravotnických i sociálních služeb, zlepšení finanční situace i celkové zlepšení úrovně života). Má za cíl mimo jiné i rozvoj humanitární pomoci a celkový rozvoj péče o seniory. Poskytuje i poradenskou službu, zaměřující se na poradenství (právní, bytové, zdravotní). Dohlíží a přispívá

¹⁰⁴ <https://www.116006.cz/>, [online], [cit. 4.3.2019]

¹⁰⁵ <https://www.zivot90.cz/cs/o-nas>, [online], [cit. 4.3.2019]

¹⁰⁶ www.profem.cz, [online], [cit. 4.3.2019]

k naplnění *Národního akčního plánu podporujícího pozitivní stárnutí* a cílů na celkové zlepšení podmínek pro seniory.¹⁰⁷

4 PREVENCE

V současné době se můžeme daleko více setkat s masivnější osvětou. Ta je ale stále mířena více na ženy. Postupně se však pohledy veřejnosti upírají i na samotné seniory.

Preventivní opatření je ovšem zapotřebí směřovat na všechny subjekty v rámci celého rodinného systému, nejen na ty vybrané. Jen tak může být, dle mého názoru, prevence před domácím násilím nejefektivnější. Jako u všech preventivních opatření, je i zde prevence rozdělena do třech fází:

Primární prevence. Jde především o minimalizaci rizik, vedoucích ke vzniku násilí. Důležitou roli má i správný výběr životního partnera a udržování pozitivních rodinných vztahů, či výchova dětí, vedoucí k uvědomění si genderového vyvážení rolí. S ohledem na seniory je podstatná výchova k úctě a toleranci vůči stáří jako takovému. Zásadní je i otázka sebeúcty. Je zapotřebí, aby na sobě člověk pracoval a posiloval sebedůvěru a osobní hodnotu. V rámci primární prevence jsou důležité také nejrozličnější výukové programy center a dalších institucí.¹⁰⁸

Sekundární prevence. Zaměřuje se především na včasné rozpoznání násilí ve snaze co nejvíce eliminovat jeho další dopady a rozvoj se všemi svými negativními důsledky. Za nejdůležitější ukazatele domácího násilí jsou považovány zejména komunikační potíže panující v dané rodině, přítomnost několika vzájemně působících stresorů, ale i jistá predispozice k násilí, jež v dané rodině přetrvává.¹⁰⁹

Terciální prevence. Zde je zapotřebí co nejvíce eliminovat důsledky, jež na oběť padají. Terciální prevence znamená ze strany sociálních pracovníků především podporu. Je zde snaha co nejvíce přiblížit jak oběti, tak i svědky násilí k návratu k normálnímu životu

¹⁰⁷ Stanovy Rady seniorů České republiky,
<http://www.rscr.cz/wpcontent/uploads/2013/01/jednostrann%C3%A9-stanovy-2013.pdf>
[online, cit. 25.2.2019]

¹⁰⁸ ŠEVČÍK, Drahomír a Naděžda ŠPATENKOVÁ. *Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence*. Praha: Portál, 2011, s.151-152

¹⁰⁹ ŠEVČÍK, Drahomír a Naděžda ŠPATENKOVÁ. *Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence*. Praha: Portál, 2011, s. 152

natolik, nakolik to daná situace dovolí. Je poskytnuta komplexní péče, včetně bydlení i pomoc po administrativní stránce.¹¹⁰

5 NÁVRHY DALŠÍCH MOŽNÝCH ŘEŠENÍ DOMÁCÍHO NÁSILÍ

Jak je patrné, domácí násilí je skutečný fenomén a troufám si říci, že i velký problém současného světa.

Díky změnám zdravotního stavu, jež jsou spojené se stárnutím, jsou senioři, coby sociologická skupina velmi specifická a také velmi zranitelní, což s sebou nese riziko jistého vyloučení z majoritní společnosti. Myslím, že využití komunitní práce by mohlo být jedním z dobrých kroků k řešení této problematiky. S ohledem na závažnost domácího násilí si tento stav vyžaduje i mezioborovou spolupráci, například podobnou té, v rámci které pracuje KOS¹¹¹. Bylo by, dle mého názoru, dobré zajistit takovéto fungování odborníků i v rámci pomoci možným anebo stávajícím obětem domácího násilí, jakými jsou senioři a to alespoň ve všech krajských městech.

Podstatná je i prevence a osvěta. Nejen u seniorů. Samozřejmě již existují organizace zabývající se tímto problémem, ale obvykle stojí na samém začátku a zatím jich není tolik, aby mohly obsáhnout širší okolí. A především, věnují se každému individuálně. Pozornost by měla být více „rozptýlena“, aby zabrala co možná nejširší spektrum obyvatelstva. Zejména primární prevence by měla cílit i na mladší ročníky. Bylo by dobré ji směřovat již do základních škol a informovat o tomto problému stejně tak, jako se informuje například o šikaně.

V rámci práce se seniory, coby vyloučenou skupinou, spatřuji řešení ve větší informovanosti ve všech fázích prevence. Například brožurami, besedami, semináři a to jak v rámci zařízení pro seniory, tak i pro osoby, žijící ve vlastním bydlení (zde například dotazníkovým šetřením vytipovat lokality, ve kterých žije vyšší procento seniorů a s nimi pak více pracovat zejména na primární prevenci).

¹¹⁰ ŠEVČÍK, Drahomír a Naděžda ŠPATENKOVÁ. *Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence*. Praha: Portál, 2011, s. 153

¹¹¹ KOS; Komunitní skupina Prahy 7 je skupina složená ze zástupců různých profesí v místní komunitě, ti se zaměřují na odhalování a řešení případů domácího násilí na dětech. Jsou to zejména lékaři, učitelé, pracovníci OSPOD, policisté, soudci, státní zástupci, zástupci Probační a mediační služby a další. <http://www.centrumlocika.cz/main-menu/kos/>, [online], [cit. 11.3.2019]

Komunitní práci bychom mohli využít nejen jako prevenci, či jako prostředek sloužící k větší informovanosti, ale i jako zpětnou vazbu pro oběti (stávající i potencionální). Například v rámci skupinových terapií. Předání vzájemných zkušeností a rad, jak situaci zvládnout, dodání si vzájemně odvahy i vědomí, že na problém není člověk sám. To je, dle mého, jeden z možných způsobů, jak by mohla být využita práce v rámci tak specifické skupiny, jakou jsou senioři. Protože se jedná o velmi citlivé téma, spatřuji důležitost právě v takové práci. Pokud člověk vidí, že na problém není sám, je spíše otevřený k jeho řešení. Pomoci může i vzájemné posílení sebevědomí, pocit důležitosti v rámci společnosti a povzbuzení.

ZÁVĚR

Pokud se ohlédneme v čase zjistíme, že lidské pokolení násilí v různé formě provází od jeho samotného počátku. Bylo, je a zřejmě i do určité míry dál bude jevem, jež společnost ve svém jistém stupni toleruje a je ochotna přijmout. Tato tolerance se týká i násilí ve vztazích. Násilí se vyskytovalo ve společnosti již dříve, nicméně určité kulturní zvyklosti a výchova do značné míry přispěly k tomu, že se o této problematice veřejně nehovořilo. O tom, jak závažné vůbec je, svědčí ale i fakt, že na 22. únor připadá Evropský den obětí. Je tedy zřejmé, že společnost, potažmo celý svět, si postupně začíná uvědomovat, že násilí, ať už je nástrojem k dosažení moci, k dobití území, zastrašení nepřítele, či jako cesta k podrobení si druhé osoby, je velmi závažný problém, který si zaslouží daleko více pozornosti.

Cílem bakalářské práce je představení problematiky domácího násilí, které je páčáno na seniorech na základě dostupné, odborné literatury. Tento cíl byl splněn. Dalším cílem bylo navrhnout případná jiná možná řešení, jež by dopomohla ke zlepšení problematiky domácího násilí na seniorech. Tento cíl byl splněn.

Tématem práce je domácí násilí na seniorech, které je v současné době velmi závažným celospolečenským problémem.

Na začátku je pozornost věnována seniorům a stáří jako takovému. Upozorňuje na skutečnosti, kterým je člověk vlivem přibývajících věku nucen čelit. Vymezuje pojmy stárnutí a stáří a poukazuje na to, jaký obraz má starý člověk v očích většinové společnosti. Dále se zabývá otázkou lidských práv obecně, ale i v souvislosti

s problematikou domácího násilí na seniorech. Pozornost je věnována i dalšímu fenoménu současných let, a to ageismu.

Druhá, samostatná část, se zabývá již přímo domácím násilím na seniorech, vymezuje a definuje pojem domácí násilí. Pozornost je v této části věnována aktérům-oběti, i pachatelé, přičemž je každému z nich věnován větší prostor, umožňující lepší náhled na situaci.

U osoby zažívající násilí, se pak práce věnuje i viktimologii a viktimizaci obětí, které jsou pro další činnost s nimi velmi podstatné. Dále jsou zde uvedené základní formy, znaky a příčiny, vedoucí k problematice domácího násilí, včetně Syndromu EAN, jenž je co do své specifčnosti mnohdy od domácího násilí oddělován a spíše interpretován samostatně. Závěr druhé části sleduje samotné příčiny a důvody vedoucí ke strachu násilné chování ohlásit a situaci řešit.

Třetí část práce se zaměřuje na to, jak je v současné době možné obětem domácího násilí pomoci. Jaké mají odborníci při řešení této problematiky k dispozici nástroje, ať již se to týká právní formy pomoci, či organizací, které tuto pomoc zajišťují. V souvislosti s právní formou je zde zmíněn Institut vykazání, jenž v rámci své činnosti využívá metodu SARA DN.

Ve čtvrté části se práce zaměřuje na aktuálně dostupné formy pomoci a jmenuje ty nejnámější a ty, jež svou praxi zacílili především na seniory.

Poslední, pátá část, obrací pozornost k otázce dalšího možného řešení domácího násilí, kdy jsou předloženy konkrétní návrhy.

Z informací a poznatků uvedených výše je naprosto zřejmé, že pokud hovoříme o domácím násilí na seniorech, máme co dočinění s velmi specifickým a skutečně zásadním problémem, vyplývajícím z podstaty stáří jako takového, a kterému je zapotřebí v budoucnu věnovat ještě mnohem více pozornosti.

POUŽITÁ LITERATURA:

1. *Domácí násilí - násilí na mužích a seniorech*. Praha: Triton, 2006. ISBN 80-7254-914-6.
2. CONWAY, Helen L. *Domácí násilí: příručka pro současné i potenciální oběti se zákonem č. 135/2006 Sb. platným od 1. ledna 2007*. Praha: Albatros, 2007. Albatros Plus. ISBN 978-80-00-01550-7.
3. BALOGOVÁ, Beáta. *Seniori v spektre súčasného sveta*. Prešov: Akcent Print, 2007.
4. BEDNÁŘOVÁ, Zdena. *Domácí násilí: zkušenosti z poskytování sociální a terapeutické pomoci ohroženým osobám*. Praha: Acorus, c2009. ISBN 978-80-254-5422-0.
5. ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Kriminální psychologie*. Praha: Eurounion, 1998. ISBN 80-85858-70-3.
6. ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Moderní psychologie pro právníky: [domácí násilí, stalking, predikce násilí]*. Praha: Grada, 2008. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-2207-8.
7. ČÍRTKOVÁ, Ludmila a Petra VITOUŠOVÁ. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Praha: Grada, 2007. ISBN 9788024720142.
8. HAŠKOVCOVÁ, Helena. *Fenomén stáří*. Vyd. 2., podstatně přeprac. a dopl. Praha: Havlíček Brain Team, 2010. ISBN 978-80-87109-19-9.
9. HAŠKOVCOVÁ, Helena. *Manuálek o násilí*. V Brně: Národní centrum ošetrovatelství a nelékařských zdravotnických oborů, 2004. ISBN 80-7013-397 X.
10. HROZENSKÁ, Martina a Dagmar DVOŘÁČKOVÁ. *Sociální péče o seniory*. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-4139-0.
11. KALVACH, Zdeněk. *Úvod do gerontologie a geriatricie: integrovaný text pro interdisciplinární studium*. Praha: Karolinum, 1997. ISBN 80-7184-366-0.
12. MATOUŠEK, Oldřich, Pavla KODYMOVÁ a Jana KOLÁČKOVÁ, ed. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-002-X.
13. MATOUŠKOVÁ, Ingrid. *Aplikovaná forenzní psychologie*. Praha: Grada, 2013. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4580-0.

14. ONDRUŠOVÁ, Jiřina. *Stáří a smysl života*. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1997-2.
15. PICHAUD, Clément a Isabelle THAREAU. *Soužití se staršími lidmi: praktické informace pro ty, kdo doma pečují o staré lidi, i pro sociální a zdravotnické pracovníky*. Přeložil Abigail
16. KOZLÍKOVÁ. Praha: Portál, 1998. Sociální práce. ISBN 80-7178-184-3.
17. PONCET-BONISSOL, Yvonne. *Psychický nátlak v rodině*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0153-3.
18. PONĚŠICKÝ, Jan. *Agrese, násilí a psychologie moci*. V Praze: Triton, 2005. ISBN 80-7254-593-0.
19. TOŠNEROVÁ, Tamara. *Ageismus: průvodce stereotypy a mýty o stáří*. Praha: Ambulance pro poruchy paměti, 2002. ISBN 80-238-9506-0.
20. TOŠNEROVÁ, Tamara. *Špatné zacházení se seniory a násilí v rodině: průvodce pro zdravotníky a profesionální pečovatele*. 2. vyd. Praha: Ambulance pro poruchy paměti, 2002. ISBN 80-238-9505-2.
21. VARGOVÁ, Branislava, Dana POKORNÁ a Marie TOUFAROVÁ. *Partnerské násilí*. Praha: Linde, 2008. ISBN 978-80-86131-76-4.
22. ŠEVČÍK, Drahomír a Naděžda ŠPATENKOVÁ. *Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence*. Praha: Portál, 2011. ISBN 9788073676902.
23. ŠPATENKOVÁ, Naděžda. *Krizová intervence pro praxi*. Praha: Grada, 2004. Psyché (Grada). ISBN 80-247-0586-9.

Internetové zdroje:

https://www.domacinasili.cz/domaci-nasili/http://www.domaci-nasili.cz/wp-content/uploads/prehled_problemu.pdf

<http://elpida.cz/linka-senioru-domaci-nasili>

<https://www.bkb.cz/o-nas/zakladni-udaje-o-organizaci/statistiky/>

<http://www.osn.cz/osn/hlavni-temata/sdgs/>

<https://www.czso.cz/csu/czso/vekova-skladba-obyvatele-ceska-se-vyrazne-promeni>

<https://www.czso.cz/csu/czso/seniori>

https://aa.ecn.cz/img_upload/07bc9d1453b4bc61934a7ebb36075df2/ageismus.pdf

<https://cz.usembassy.gov/cs/svatky/den-nezavislosti-independence-day/>

<http://www.magdalenium.cz/index.php?oid=643223>

<http://www.lidskaprava.cz/student/uvod-do-lidskych-prav/clanky/vseobecna-deklarace-lidskych-prav>

<https://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>

www.mpsv.cz/cs/1111<http://zakony.centrum.cz/trestni-zakonik/cast-2-hlava-4-paragraf-199><https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2013-45>

<https://www.policie.cz/clanek/preventivni-informace-institut-vykazani.aspx>

<https://www.domacinasili.cz/pravni-uprava/prehled-hlavnich-zmen-v-nove-pravni-uprave-institutu-vykazani/>

<https://www.domacinasili.cz/pomahajici-profesionalove/odhad-rizika-hrozby><https://www.116006.cz/>

www.profem.cz

<http://www.rscr.cz/wp-content/uploads/2013/01/jednostrann%C3%A9-stanovy-2013.pdf>

Další zdroje:

Interní zdroj policie České republiky

SEZNAM PŘÍLOH

Duluthský model (obr. 2, s. 45)

Dotazník SARA DN (tab. 3, s. 47-49)

Procentuální zastoupení populace ve věku 65 a více let v jednotlivých státech Evropy v letech 200-2017 (obr. 1, s. 45)

Stadia rozvoje syndromu týrané ženy (tab. 2, s. 46)

Tělesné, psychické a sociální změny, jimiž prochází člověk v závislosti na zvyšujícím se věku (tab. 1, s. 46)

Tělesné změny	Psychické změny	Sociální změny
<ul style="list-style-type: none"> • Změny vzhledu • Úbytek svalové hmoty • Změny termoregulace • Změny činnosti smyslů • Degenerativní změny smyslů • Kardiopulmonální změny • Změny v trávicím systému • Změny vylučování moči • Změny sexuální aktivity 	<ul style="list-style-type: none"> • Zhoršení paměti • Problematictější osvojování si nového • Nedůvěřivost • Snížená sebedůvěra • Sugestibilita • Emoční labilita • Změny vnímání • Zhoršení úsudku 	<ul style="list-style-type: none"> • Odchod do důchodu • Změna životního stylu • Stěhování • Ztráta blízkých lidí • Osamělost • Finanční problémy

Tab. 1

Stadia rozvoje syndromu týrané ženy	
POPŘENÍ	Oběť odmítá přiznat okolí i sobě, že ve vztahu existuje násilí. Může pojmenovat jednotlivé násilné incidenty jako náhody. Omlouvá násilné chování svého partnera a věří, se už nebude opakovat.
VINA	V této fázi již oběť vnímá, že ve vztahu existuje nějaký problém, ale odpovědnost za něj připisuje sama sobě. Myslí si, že si násilí zasloužila, protože nedokáže splnit partnerova očekávání.
ZÍSKÁNÍ NÁHLEDU	Oběť již nepřebírá odpovědnost za násilí, ke kterému ve vztahu dochází, a začíná si uvědomovat, že násilí do partnerského vztahu nepatří, že si takové zacházení nikdo „nezaslouží“. Stále však chce udržet manželství a domnívá se, že společně mohou situaci vyřešit.
ODPOVĚDNOST	Pokud partner není ochoten nebo schopen násilí zastavit, oběť se rozhoduje vztah ukončit a začít nový život bez násilí.

Tab. 2

Otázky SARA DN:

U všech položek následujících v této části v případě odpovědi ANO upřesnit.

Oddíl 1: Násilí ve vztahu k blízké osobě

Dopouští se násilná osoba závažného fyzického nebo sexuálního násilí:

ANO - NE - NEZJIŠTĚNO*) (např. fyzické útoky a sexuální násilí, pokusy o ně, použití zbraní)

Vyhrožuje závažným násilím, sděluje své násilné úmysly:

ANO - NE - NEZJIŠTĚNO*) (např. vyjadřuje vražedné nebo agresivní myšlenky, plány, ničí oblíbené věci ohrožené osoby)

Dochází ke stupňování fyzického nebo sexuálního násilí nebo výhružek a úmyslů ze strany násilné osoby:

ANO – NE - NEZJIŠTĚNO*)

(např. zvyšuje se krutost, četnost nebo různorodost násilných činů, výhružek nebo úmyslů)

Porušuje násilná osoba příkazy soudu a jiná nařízení:

ANO – NE - NEZJIŠTĚNO*)

(např. podmínky kauce, zkušební doby, podmíněného propuštění, trestu zákazu pobytu, společenské záruky, probace apod.)

Má násilná osoba názory a postoje, které schvalují násilí:

ANO- NE - NEZJIŠTĚNO*)

(vyznává a omlouvá zneužívání moci a různé formy násilí, trpí chorobnou žárlivostí, má potřebu ovládat blízké osoby, zlehčuje nebo popírá domácí násilí)

Oddíl 2: Obecné sklony násilné osoby k násilí

Dopouští se násilná osoba obecné kriminality:

ANO – NE - NEZJIŠTĚNO*)

(jedná násilná osoba antisociálně na veřejnosti (tj. mimo domácí násilí), existují informace o takovém chování, je držitelem zbraně)

Jsou informace o problémech v předchozích vztazích:

ANO – NE - NEZJIŠTĚNO*)

(měla násilná osoba problém vytvořit a udržet dlouhodobý důvěrný vztah (opakované opouštění partnera, násilí ve vztahu)

Má násilná osoba pracovní nebo finanční problémy:

ANO – NE - NEZJIŠTĚNO*)

(např. je dlouhodobě bez zaměstnání, často mění zaměstnání, má výrazné finanční obtíže)

Má násilná osoba problémy s toxikomanií a jinými závislostmi:

ANO - NE - NEZJIŠTĚNO*)

(např. problémy spojené s užíváním nelegálních drog, alkoholu nebo předepsaných léků, s hráčskou závislostí např. na automatech)

Má násilná osoba problémy v oblasti duševního zdraví:

ANO - NE - NEZJIŠTĚNO*)

(např. evidentní známky narušení kontaktu s realitou, extrémní chování vybočující mimo normu)

Oddíl 3 : Zranitelnost ohrožené osoby

Chová se ohrožená osoba rozporuplně ve vztahu k násilné osobě:

ANO - NE - NEZJIŠTĚNO*)

(přestože se chce od násilné osoby odpoutat, udržuje s ní pravidelné nebo nepravidelné kontakty, popírá a omlouvá akce násilníka, svaluje vinu na sebe)

Má z násilné osoby extrémní strach:

ANO - NE - NEZJIŠTĚNO*)

(tzn. hladina strachu výrazně ovlivňuje její sebeobrané chování, strach ohroženou osobu traumatizuje a ochromuje její jednání)

Má ohrožená osoba problém se zajištěním svého bezpečí:

ANO- NE - NEZJIŠTĚNO*)

(riziko je velké, pokud ohrožená osoba nemá znalost o tom, kde a jak hledat pomoc, není schopna zajistit své bezpečí, nezná svá práva, má malé nebo žádné kontakty s přáteli a s původní rodinou)

Existují objektivní překážky, které brání zajištění bezpečí pro ohroženou osobu (nejenom v místě bydliště, ale i v zaměstnání):

ANO - NE - NEZJIŠTĚNO*)

(tato místa nezaručují bezpečí, chybí podpora od jiných osob, zdroje pomoci nejsou rychle a lehce dosažitelné, existuje problém s dopravní obslužností)

Má ohrožená osoba závažné osobní problémy:

ANO - NE - NEZJIŠTĚNO*)

(např. problémy se zaměstnáním, s financemi, problémy právního rázu, mentální problémy, problémy s užíváním návykových látek)

Byly splněny podmínky pro vykazání násilné osoby? ANO - NE*)

Když ANO tak Odůvodnění vykazání:

Zpracoval:

(hodnostní označení, jméno, příjmení)

*) Nehodící se škrtně.

Tab. 3

ABSTRAKT

NOVOTNÁ, M. Senioři jako oběti domácího násilí. České Budějovice, 2019

Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra etiky, psychologie a charitativní práce. Vedoucí práce doc. PhDr. David Urban, Ph.D.

Klíčová slova: domácí násilí, institut vykázaní, intervenční centrum, oběť, pachatel, senior, viktimizace,

Práce se zabývá problematikou domácího násilí na seniorech v České republice. Dává možnost nahlédnout na otázku stáří a stárnutí, na to, jaké změny s sebou zvyšující se věk přináší a jak jsou celkově senioři společností vnímáni. Ve druhé části práce je uvedena charakteristika obětí i pachatelů, jsou zde popsány formy a znaky domácího násilí, včetně dopadů, které toto násilné jednání má zejména na své oběti. Na závěr jsou nabídnuty některé z možných forem pomoci, které jsou aktuálně obětem domácího násilí k dispozici, a to především institut vykázaní, včetně dalších, vlastních návrhů, které by mohly přispět k celkovému zlepšení této problematiky.

ABSTRACT

Seniors as victims of domestic violence

Key words: domestic violence, expulsion, intervention center, victim, offender, senior, victimization,

The thesis is about seniors as victims of domestic violence in the Czech republic. It allows you to see old age and the changes that aging brings. It also allows you to see how society perceives seniors. The second part of the thesis describe victims and offenders of domestic violence and forms and signs of it include consequences wich violent behavior brings especially to victims of domestic violence. At the end are offered some of forms how to help to victims including institute of espulsiton. There are some own suggestions to improve this problem.